

# *Economisch-Statistische Berichten*

Inkomens-, „genieters”

★

*Drs. J. W. de Pous*  
De S.-E.R. en de ruimte

★

*Drs. D. Roemers*  
Het S.-E.R.-rapport

★

*Prof. Dr. H. J. Witteveen*  
Belastingvrije conjunctuurreserves voor  
het bedrijfsleven

★

*Drs. P. H. M. Cremers*  
Wat komt er terecht van het  
Internationaal Atoombureau?

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2018

WOENSDAG 22 FEBRUARI 1956

## PRODUCTSCHAP VOOR VEE EN VLEES

vraagt voor haar  
afdeling

Documentatie:

## JONG ECONOOM

Vereist: Belangstelling op het gebied van de veehouderij, ruime kennis van moderne talen en goede stijl. Leeftijd niet boven 30 jaar

Eigenhandig geschreven sollicitaties onder letter B.D. aan afdeling Personeelszaken, Laan v. Meerdervoort 53, Den Haag



## R. Mees & Zoonen

Bankiers en  
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage  
Delft - Schiedam - Vlaardingen  
Alblasserdam

Financiering en  
algehele Devisen-  
en Verzekerings-  
technische verzorging  
van invoer, uitvoer  
en transito.

## HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVERZEKERINGEN N.V.

A<sup>o</sup> 1807

LIJFRENTEN  
DIRECTIEPENSIOENEN  
COMPAGNONSVZERKERINGEN  
COLLECTIEVE PERSONEELVERZEKERINGEN



Amsterdam-C., Herengracht 475, Telefoon 49100  
Toronto 1, 330 Bay Street

Kantoren door geheel Nederland en Canada

## ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.  
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.  
Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel I of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit; Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

## Inkomens-„genieters”

Bijna 130.000 natuurlijke personen in ons land hadden volgens een onderzoek van het C.B.S. <sup>1)</sup> in 1952 een inkomen van f. 10.000 of meer per jaar, hetgeen wil zeggen, dat zij sedert 1950 in aantal met rond 23.000 of 21 pCt. zijn toegenomen. Het door hen gezamenlijk genoten inkomen steeg gedurende dezelfde periode van f. 2.238 tot f. 2.804 mln., of met 25 pCt. Hoewel de in materieel opzicht redelijk dan wel zeer welvarenden onzer bevolking blijkens hun groot en groeiend aantal bezwaarlijk als rariteiten kunnen worden beschouwd is het niettemin interessant hen in navolging van het C.B.S. eens van verschillende kanten te bekijken. Allereerst echter een enkele opmerking.

Als inkomens zijn vermeld de door de belastinginspecties vastgestelde bedragen, de zgn. fiscale inkomens dus. De inkomens van echtgenoten worden, aangezien gehuwde vrouwen niet zelf belastingplichtig zijn, door de belastingdienst tezamen gevoegd; dit verklaart waarom het aantal vrouwen onder degenen met inkomens van f. 10.000 en meer zo gering is, nl. rond 7.000. De totale inkomens zijn getypeerd volgens het beroep van de man, zoals in nevenstaand staatje is aangegeven. Bij deze beroepsindeling is aan de aard van het beroep voor-

rang gegeven boven de positie. Dit impliceert, dat bijv. artsen, advocaten en accountants, die hun beroep niet zelfstandig maar in dienstbetrekking uitoefenen, toch in de vrije beroepen zijn ondergebracht, terwijl zelfstandige verpleegsters, verzekeringsagenten e.d. zijn ingedeeld bij de employeés.

Uit de in de tabel opgenomen cijfers, die slechts een zeer gering deel van het door het C.B.S. geproduceerde materiaal uitmaken, blijkt, dat het gemiddelde inkomen <sup>2)</sup>,

<sup>1)</sup> „Enige gegevens over de inkomensverdeling in 1952 van natuurlijke personen met een inkomen van f. 10.000 en meer”, gepubliceerd in de „Maandstatistiek van het financieewezén”, januari 1956.

<sup>2)</sup> Met nadruk wijst het C.B.S. erop dat de gemiddelde inkomens, gezien de grote spreiding in hun hoogte en hun bijzondere verdeling over de grootteklassen, slechts een betrekkelijke betekenis hebben.

in de groep der, in dienstbetrekking zijnde, directeuren van N.V.'s e.d. veel hoger ligt dan dat der zelfstandige bedrijfshoofden. Een sterke afwijking van het groeps-gemiddelde geeft dat der bedrijfshoofden in de groep „overige” te zien, hetgeen o.a. is toe te schrijven aan het opvallend hoge inkomen, nl. resp. gemiddeld f. 83.061 en f. 78.150, dat deze bedrijfshoofden in de leeftijds-

klasse 60 tot 70 en 70 en ouder bleken te genieten, welke hoge gemiddelden op hun beurt, naar het C.B.S. meedeelt, sterk beïnvloed zijn door het zeer hoge inkomen van een aantal bankeigenaren. Uit een indeling der betrokkenen volgens het leeftijds-criterium bleek, dat het inkomen doorgaans steeg naarmate de leeftijd vorderde. Voor hen, die gaarne het thema „zó jong, zóveel salaris” bezingen, hebben wij in de kolommen 3 en 4 wat zangzaad gestrooid. Vóór het aanheffen van de zang dient echter te worden bedacht, dat het relatief hoge gemiddelde voor de groep ambtenaren en personen zonder beroep in de leeftijdsklasse 21 t/m 29 jaar zijn oorzaak vindt bij een aantal personen met een vrij groot inkomen uit vermogen.

De laatste kolom van het staatje onthult een en ander omtrent de inkomensbronnen. Aangegeven is welk percentage van het totale inkomen voortvloeit uit winst, dan wel loon, salaris of pensioen. De niet uit winst voortvloeiende inkomsten zijn voor de zelfstandige bedrijfshoofden relatief niet zo belangrijk; directeuren van N.V.'s e.d. blijken echter in aanzienlijke mate minder van hun salaris afhankelijk te zijn, dan zelfstandigen van hun winst. Opvallend is, dat de directeuren in de verkeerssector in dezen wat uit de toon vallen. Voor alle betrokkenen tezamen steeg het aandeel der lonen, salarissen en pensioenen in het totale inkomen van 1950 op 1952 van 26 tot 30 pCt., dat uit rente en dividend van 11 tot 16 pCt., terwijl het aandeel van winst uit bedrijf of beroep terugliep van 55 tot 51 pCt.

INKOMENS EN INKOMENSTREKKERS						
Beroeps-groepen	Totaal		Personen van 21 t/m 29 j.		Aantal personen met een inkomen van f. 50.000 en meer	Procentueel aandeel van: A winst uit bedrijf of beroep B loon, salaris, pensioen in het totale inkomen
	aantal pers.	gem. ink. × 1.000	aantal	gem. ink. × 1.000		
	1	2	3	4	5	6
Zelfst. bedrijfshoofden in:						
nijverheid	15.530	23,4	400	17,3	954	A 91,5
handel ..	19.902	21,4	431	17,3	1.059	A 89,5
landbouw	23.921	16,0	468	14,7	237	A 94,1
verkeer ..	3.659	21,0	66	15,6	158	A 88,5
overige ..	634	41,8	15	13,1	79	A 86,1
Totaal ...	63.646	20,0	1.380	16,3	2.487	A 91,3
Directeuren N.V.'s e.d. in:						
nijverheid	5.477	42,0	77	20,4	896	B 65,3
handel ..	3.407	35,7	50	20,6	410	B 68,0
verkeer ..	625	36,0	4	18,1	85	B 81,7
overige ..	2.441	37,6	5	16,8	365	B 66,5
Totaal ...	11.950	39,0	136	20,3	1.756	B 67,0
Vrije beroepen	15.817	22,3	193	15,5	690	A 66,1
Employeés ..	23.394	16,1	399	15,4	320	B 80,7
Ambten. in alg. dienst	3.121	14,0	12	21,4	17	B 77,9
Zonder beroep, wachtgeld, gepens. ...	7.779	23,3	50	35,0	386	B 15,8
Onbekend beroep ..	4.268	26,4	106	18,1	264	B 58,7
Totaal generaal ..	129.975	21,6	2.276	16,8	5.920	A 51,2 B 30,2

### INHOUD

	Blz.		Blz.
Inkomens-„genieters” .....	147	Wat komt er terecht van het Internationaal Atoombureau?, door Drs. P. H. M. Cremers	163
De S.-E.R. en de ruimte, door Drs. J. W. de Pous	149	Nationale notities:	
Het S.-E.R.-rapport, door Drs. D. Roemers .....	155	Prof. Goudriaans a-deterministische visie op de economische en de politieke ontwikkeling, door Drs. R. Iwema .....	166
Belastingvrije conjunctuurreserves voor het bedrijfsleven, door Prof. Dr. H. J. Witteveen ..	159	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	167

## DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

*Drs. J. W. DE POUS, De S.-E.R. en de ruimte.*

Het eerste gedeelte van het S.-E.R.-rapport, waarin een overzicht wordt gegeven van de economische situatie in ons land en dat een duidelijk inzicht verschaft in enkele gecompliceerde vraagstukken, vertoont een verheugende eenstemmigheid over allerlei cijfers en berekeningen, die de verwachting rechtvaardigt, dat de Raad eenzelfde unanimité aan de dag zou leggen bij de op basis dezer cijferopstellingen gemaakte berekeningen van de achterstand in de loonontwikkeling. Hierbij kwamen echter belangrijke verschillen naar voren, die hebben geleid tot het opstellen van niet minder dan vier schema's. Schr. gaat uitvoerig in op de diverse uitgangspunten die aan deze schema's ten grondslag liggen. Hij stelt ten slotte vast, dat het onderhavige rapport een niet onbelangrijk aantal controverse punten heeft toegevoegd aan die, welke werden aangetroffen in de S.-E.R.-nota 1954. Het moet worden betreurd dat de Raad over deze geschilpunten geen enkele uitspraak heeft gedaan, vooral omdat aan de betekenis van het ongetwijfeld waardevolle onderzoek naar de economische situatie in ons land als grondslag voor de te treffen loonpolitieke maatregelen afbreuk wordt gedaan. Bovendien zou schade kunnen worden toegebracht aan de verdere uitbouw van een systeem van gecoördineerde loonpolitiek, waarbij het gemiddelde Nederlandse loonniveau wordt bepaald door de fundamentele economische en sociale factoren, waardoor de loonpolitiek een belangrijke bijdrage kan leveren tot het realiseren van de doeleinden der economische politiek waaromtrent in ons land een verheugende eenstemmigheid bestaat.

*Drs. D. ROEMERS, Het S.-E.R.-rapport.*

De S.-E.R. heeft aan de opdracht van de Regering, een diepgaand economisch onderzoek in te stellen, niet voldaan: een analyse van de gevolgen van verbetering van de arbeidsvoorwaarden op betalingsbalans en werkgelegenheid ontbreekt — volgens schr. was dit onvermijdelijk indien men binnen een redelijke termijn gereed wilde zijn —; evenmin heeft de Raad zich bezig gehouden — volgens schr. terecht — met bedrijfstaksgewijze onderzoekingen. In het rapport is in de eerste plaats een karakteristiek gegeven van de huidige economische situatie. Over dit punt waren de meningsverschillen van ondergeschikte betekenis. Daarna is nagegaan de ontwikkeling van het nationaal inkomen per hoofd der actieve beroepsbevolking en de loonsom per hoofd van de afhankelijke beroepsbevolking in bedrijven. Over de basis, waarop de vergelijkende berekeningen zouden moeten rusten, is men het niet eens kunnen worden. Op dit punt gaat schr. uitvoerig in, teneinde te trachten de grote divergentie in standpunten te verklaren. De meningsverschillen hebben in het bijzonder betrekking op het verschil in uitgangspunt en niet op de stijging van het nationaal inkomen per hoofd en de loonsom per werknemer. Tegenover dat deel van de S.-E.R., dat meende, dat er van achterstand geen sprake is, stelt schr., dat het onaanvaardbaar is dat op loongebied niets zou kunnen gebeuren. De S.-E.R. doet in zijn rapport geen duidelijke keuze; het eindigt met een opsomming van de voor- en nadelen van verschillende maatregelen om een eventuele achterstand in te halen.

*Prof. Dr. H. J. WITTEVEEN, Belastingvrije conjunctuurreserves voor het bedrijfsleven.*

Tegen de door de Regering aangekondigde versnelde inning van de vennootschapsbelasting kunnen uit conjunctureel oogpunt bedenkingen worden geopperd. Schr. is van mening, dat een belastingvrije conjunctuurreserve voor het bedrijfsleven een betere en effectievere mogelijkheid kan bieden om een stabiliserende invloed op de investeringen uit te oefenen. Hij gaat daarom uitvoerig op de modaliteiten en meritis van het plan voor een belastingvrije conjunctuurreserve in. Allereerst worden het oorspronkelijke plan en de daartegen gerezen bezwaren behandeld. Vervolgens geeft hij een uitwerking van de gedachte der conjunctuurreserve, die de bezwaren, welke tegen dit plan zijn ingebracht, voor een zeer groot deel kan wegnemen. Bovendien kan het herziene plan naar schr. uiteenzet zeer belangrijke voordelen hebben.

*Drs. P. H. M. CREMERS, Wat komt er terecht van het Internationaal Atoombureau?*

De concrete uiting van het streven om uiteindelijk te komen tot een samenbundeling van activiteiten op het gebied der atoomenergie in wereldverband is het op stapel staande Internationaal Atoombureau, waarvoor het idee is uitgegaan van President Eisenhower. De Verenigde Staten hebben thans een aantal landen uitgenodigd voor een conferentie, die op 28 februari a.s. te Washington zal plaatsvinden met het doel een ontwerpstatuut voor een op te richten Internationaal Atoombureau te bestuderen. Schr. behandelt de achtergrond, het ontstaan en de consequenties dezer conferentie.

### — SOMMAIRE —

*Drs. J. W. DE POUS, Le S.-E.R. et „la marge”.*

Le Sociaal-Economische Raad (Conseil Social-Economique) a publié ces derniers jours un rapport au Gouvernement, ayant pour but de donner une réponse à la question jusqu'à quel point la situation actuelle rendrait possible respectivement désirable une modification de la part du salariat dans le revenu national. Dans cet article l'auteur porte son attention sur ce rapport.

*Drs. D. ROEMERS, Le rapport du S.-E.R.*

Le rapport du S.-E.R. fait paraître une grande divergence de vues. L'auteur tâche d'expliquer cette divergence et fait connaître ses vues sur la nécessité et la possibilité d'augmentation de salaires.

*Prof. Dr. H. J. WITTEVEEN, Une réserve de conjoncture, exempte d'impôt pour le commerce et l'industrie.*

L'auteur est d'avis qu'une réserve de conjoncture, exempte d'impôt peut offrir de meilleures et de plus efficaces possibilités d'exercer sur les investissements une influence stabilisante que le recouvrement accéléré annoncé par le Gouvernement de l'Impôt des Sociétés.

*Drs. P. H. M. CREMERS, Que deviendra le Bureau International des Atomes?*

Les Etats-Unis ont invité un nombre de pays à une conférence, qui aura lieu le 28 février et qui aura pour but d'étudier un projet de statut pour un Bureau International d'Atomes à créer. L'auteur traite du fond, du genèse et des possibles conséquences de cette conférence.

## De S.-E.R. en de ruimte

## Aard van het onderzoek.

Het jongste rapport van de Sociaal-Economische Raad beoogt een antwoord te geven op de vraag in hoeverre de situatie van het moment een wijziging van het werknemersaandeel in het nationale inkomen mogelijk, c.q. wenselijk zou maken. De Regering stelde het voorts op prijs, indien bij de beantwoording van deze vraag de Raad zou overgaan tot een diepgaand nader onderzoek van de economische situatie, waarbij tevens de te verwachten ontwikkeling in de rest van 1955 en in 1956, de gevolgen van de te verwachten invoering der voorgestelde ouderdomsverzekering per 1 januari 1957 en van een verdere verhoging van de thans geldende huren voor oude woningen met ca. 25 pCt. in aanmerking zouden dienen te worden genomen.

De door de Regering gestelde vraag kan in tweeërlei betekenis worden opgevat:

- in hoeverre is, uitgaande van een bepaalde basisperiode, een wijziging van het werknemersaandeel in het nationale inkomen noodzakelijk om de verdeling van het nationale inkomen in overeenstemming te brengen met de verdeling, welke bestond in de gekozen basisperiode;
- in hoeverre is het gewenst door een wijziging van het werknemersaandeel een *verschuiving* in de verdeling van het nationale inkomen, in vergelijking tot de in de basisperiode bestaande verdeling, te bewerkstelligen.

De problemen, waarvoor de Raad zich zag gesteld bij de beantwoording van de onder sub a en b gestelde vragen, waren van drieërlei aard.

- De onderhavige problematiek vertoont zowel economische als sociale aspecten, waarbij een spanning mogelijk is tussen hetgeen sociaal wenselijk wordt geacht en hetgeen economisch mogelijk wordt geoordeeld.
- Een beantwoording van de eerderevermelde vragen vereist het opstellen van kwantitatieve criteria, welke als normatieve maatstaf bij het treffen van beleidsmaatregelen kunnen worden gebezigd.
- De Raad zag zich bij de berekeningen van de achterstand in het looninkomen, wat de basis betreft, geplaatst tegenover twee niet geheel vergelijkbare uitgangspunten, nl. de basisperiode 1949—1952 (gebezigd in de S.-E.R.-nota 1954) en de door de Stichting van den Arbeid aanbevolen basis, nl. het nationale inkomen in 1954 en de lonen per 1 oktober 1954.

## Economische situatie.

Het rapport begint met een algemene karakteristiek van de economische situatie, welke volgens de Raad wordt gekenmerkt door een onverminderd voortduren van de hoogconjunctuur, gepaard gaande met een daling van het betalingsbalansoverschot ten gevolge van een sterke toeneming van de binnenlandse bestedingen. Daardoor zal, aldus de Raad, in 1956 voor kapitaaluitvoer, naast reeds bestaande verplichtingen, onder gelijktijdige versterking van de goud- en deviezenreserves of van de reserves, gevormd door voorraden, waarschijnlijk weinig ruimte overblijven.

Blijkens de indexcijfers van het nationale inkomen

per hoofd en de loonsom per werknemer vertoont de ontwikkeling van deze grootheden een opvallende paralleliteit.

TABEL I.

	Nationaal inkomen per hoofd a)	Loonsom per hoofd b)	Nationaal inkomen per hoofd	Loonsom per hoofd
	1949 t/m 1952 = 100		voorafgaande jaar = 100	
1948 .....	82	86	109	107
1949 .....	89	90	108	104
1950 .....	97	96	109	107
1951 .....	104	105	108	110
1952 .....	110	110	105	104
1953 .....	116	113	106	103
1954 .....	124	125	106	111
1955 c) .....	133	133	108	106

a) Per hoofd van de actieve beroepsbevolking.

b) Per hoofd van de afhankelijke beroepsbevolking in bedrijven.

c) Ramingen.

Vervolgens schenkt de Raad aandacht aan de invloed van de te verwachten invoering der voorgestelde ouderdomsverzekering per 1 januari 1957 en van een verdere verhoging van de thans geldende huren voor oude woningen met ca. 25 pCt.

Dit gedeelte van het rapport, dat op zeer beknopte en heldere wijze een voortreffelijk overzicht geeft van de economische situatie, veel waardevol materiaal biedt, en een duidelijk inzicht verschaft in enkele gecompliceerde vraagstukken (waarvoor het Centraal Planbureau ongetwijfeld een waardevolle bijdrage zal hebben geleverd), vertoont een verheugende mate van eenstemmigheid. Dat volledige overeenstemming werd bereikt over allerlei cijfers en berekeningen — welke tot in 1957 reiken — rechtvaardigt de verwachting, dat in de Raad een zelfde unanimitéit van gevoelen aan de dag zal treden bij de op basis van deze cijferopstellingen gemaakte berekeningen van de achterstand in de loonontwikkeling. Helaas wordt de lezer in het tweede gedeelte van het rapport in deze verwachting teleurgesteld.

## De achterstand.

Bij de berekening van de achterstand in de ontwikkeling van het looninkomen per werknemer zijn in de Raad belangrijke verschillen aan de dag getreden, welke hebben geleid tot het opstellen van niet minder dan vier schema's <sup>1)</sup>. Uit tabel II blijkt duidelijk, welke aanzienlijke divergenties de in de vier schema's berekende procentuele achterstand in de ontwikkeling van de loonsom per werknemer ten opzichte van het nationale inkomen per hoofd vertonen.

TABEL II.

	Schema I	Schema II	Schema IIIA	Schema IIIB
1954 .....	-0,9	1,8	4,5 a)	3,5 a)
1955 .....	+0,3	2,0	6,0	5,0 b)
1956 .....	-1,0	0,7	4,7	2,7 b)
1957 .....	-3,9	-2,2	1,8	-1,4
1957 gecorr. c) .....	-2,6	-0,9	3,1	-0,1

a) In de Stichting van den Arbeid werd aanbevolen over de achterstand in 1954 geen verdere discussie te doen plaatsvinden en deze bij eventuele volgende maatregelen geen rol meer te laten spelen.

b) De voorstanders van schema IIIB gaan ervan uit, dat de berekende achterstand in beginsel eerst per 1 oktober van het betreffende jaar ingaat. Dit houdt in, dat de berekende achterstanden in deze kolom dienen te worden verminderd met  $\frac{1}{4}$  van de procentuele stijging van het nationale inkomen per hoofd in het betreffende jaar; d.w.z. voor de jaren 1955 en 1956 met resp. 5,8 en 3, hetgeen leidt tot een achterstand van resp. -0,8 en -0,3 pCt.

c) Volgens een minderheid in de Raad dienen de op deze regel vermelde percentages met 1 pCt. te worden verminderd (dus -3,6, -1,9, +2,1, -1,1).

<sup>1)</sup> In het rapport wordt niet gesproken van schema doch van basis. Teneinde verwarring te voorkomen met het begrip basis in de zin van basisperiode worden in dit artikel basis I, II, IIIA en IIIB aangeduid als schema I enz.

*Economische realiteit en sociale wenselijkheid.*

Allereerst dient de vraag te worden gesteld, of de vier schema's wel geheel gelijkwaardig en vergelijkbaar zijn. Volgens de zienswijze van de Raad wordt een bepaalde grootte — uitgedrukt in een verhoudingscijfer tussen loonsom en nationaal inkomen — gehanteerd als uitgangspunt voor de bepaling van een achterstand, terwijl daarna concrete economisch-politieke normen worden gehanteerd voor de beoordeling van de wijze, waarop een eventuele achterstand dient te worden gecorrigeerd. Men stuit hier op het onderscheid tussen het economisch mogelijke en het sociaal wenselijke. Het hanteren van dit onderscheid bij de analyse van een bepaald vraagstuk zou volkomen doelmatig zijn, indien de doelstellingen van het overheidsbeleid zouden kunnen worden onderscheiden in economische en sociale (zoals resp. het handhaven van een evenwichtige betalingsbalans en het nastreven van een rechtvaardige inkomensverdeling). Voor het bereiken van deze dikwijls divergerende en rivaliserende doelstellingen zouden dan bij de te hanteren instrumenten der monetaire en fiscale politiek en bij het loon- en prijsbeleid uiteenlopende criteria moeten worden aangelegd al naar gelang deze instrumenten worden ingezet ter bereiking van economische dan wel sociale doeleinden. Indien de doelstellingen bij een bepaalde constellatie der data onverenigbaar zouden blijken te zijn, zou op grond van nader vast te stellen prioriteiten een keuze tussen de doelstellingen en criteria moeten worden gedaan.

Men kan zich evenwel afvragen, of een zo scherpe scheiding aanbeveling verdient. Immers, elke doelstelling — men denke slechts aan het streven naar een hoog niveau van werkgelegenheid — vertoont zowel economische als sociale facetten. Bovendien kan het realiseren van een „sociale” doelstelling, welke gepaard zou gaan met belangrijke evenwichtsverstoringen op economisch terrein — bijv. met een ernstige inzinking van de bedrijvigheid en van het nationale inkomen — moeilijk als sociaal wenselijk worden beschouwd. Voorts rijst hierbij de vraag, of het oproepen van verwachtingen door het poneren van bepaalde sociale doeleinden, welke door de economische constellatie niet gerealiseerd kunnen worden, wel sociaal wenselijk moet worden geacht.

Zou men anderzijds geen rekening houden met redelijke sociale verlangens, dan kunnen de hierdoor ontstane spanningen een ongunstige invloed uitoefenen op het verwezenlijken der gestelde „economische” doeleinden. Derhalve is het gewenst — ook al moge ter wille van de analyse een scheiding worden gemaakt tussen de economische en sociale facetten van een bepaald vraagstuk, i.c. een wijziging in de verdeling van het nationale inkomen — dat de conclusies van het onderzoek uitmonden in een synthese van de verschillende aspecten van het vraagstuk.

In dit opzicht is het S.-E.R.-advies niet geheel duidelijk. De indruk wordt gewekt, dat bij de berekeningen van de achterstand allereerst — in schema I — van een zuiver economische benadering wordt uitgegaan, terwijl vervolgens in de opstellingen van de schema's II, IIIA en IIIB aan bepaalde sociale desiderata een plaats wordt ingeruimd, op grond waarvan tot een grotere achterstand wordt geconcludeerd. Hierbij moge worden aangetekend, dat de Raad (in meerderheid) van mening is, dat met de berekening van de achterstand, zoals in schema I ge-

schiedt, in ieder geval „rekening dient te worden gehouden”, terwijl de Raad verdeeld is wat betreft de keuze van de schema's II, IIIA en IIIB als sociale desiderata.

Men mag evenwel veronderstellen, dat de voorstanders van de schema's II, IIIA en IIIB het opheffen van de daarin berekende achterstand niet slechts beschouwen als een sociaal nastrevenswaardige zaak, doch tevens als een op grond van economische overwegingen realiseerbaar te achten mogelijkheid.

Anderzijds spreken de voorstanders van schema I zich uit voor een criterium voor de loonontwikkeling, waarbij het looninkomen evenredig stijgt met de toegenomen welvaart<sup>2)</sup>. Men kan moeilijk stellen, dat aan dit criterium elk sociaal aspect zou ontbreken. Derhalve moge worden geconcludeerd, dat het onjuist zou zijn de uitkomsten van schema I en de schema's II, IIIA en IIIB tot geheel ongelijksoortige grootheden te bestempelen, omdat deze gebaseerd zouden zijn op resp. het economisch mogelijke en het sociaal wenselijke.

*De norm voor de loonpolitiek.***A. Nominaal of reëel inkomen.**

De Raad gaat ervan uit, dat het verloop van het looninkomen per werknemer een zekere parallelliteit zal dienen te vertonen met de ontwikkeling van het nationale inkomen per hoofd.

Volgens de voorstanders van schema I dient hiërby te worden uitgegaan van het *nominale* inkomen, terwijl de voorstanders van schema IIIA zich uitspreken voor het *reële* inkomen. Hierbij rijst de vraag, of een discrepantie in de prijsindexcijfers voor de verschillende inkomensgroepen, welke leidt tot het achterblijven van het reële inkomen der werknemers (doordat bijv. de prijsindex van het levensonderhoud sterker stijgt dan de prijsindex van het nationale inkomen of van de nationale bestedingen) ruimte creëert voor een loonsverhoging, welke geen nadelige repercussies voor de gestelde doeleinden der economische politiek met zich brengt. Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord kan vervolgens de vraag worden gesteld, of het op dit gebied beschikbare statistische materiaal voldoende betrouwbaar kan worden geacht. Daar een blijvende divergentie tussen genoemde prijsindexcijfers niet waarschijnlijk is, hetgeen ook in de statistische gegevens tot uitdrukking komt<sup>3)</sup>, verdient het naar onze mening voorkeur van de nominale inkomens uit te gaan. Dit behoeft echter niet uit te sluiten om in incidentele gevallen, waarin met een voldoende mate van statistische betrouwbaarheid een afwijking tussen de beide prijsindexcijfers ten nadele van de werknemers kan worden vastgesteld, deze discrepantie door een loonmaatregel te onderwerpen, indien de verwezenlijking van de doeleinden der economische politiek hierdoor niet wordt geschaad. In dit verband moge erop worden gewezen, dat in alle berekeningen van het S.-E.R.-advies de geconstateerde achterstand wordt verhoogd met 0,5 pCt., daar de te verwachten huurverhoging de prijsindex van het levensonderhoud sterker zal beïnvloeden dan de prijsindex van het nationale inkomen.

Volledigheidshalve moge nog worden opgemerkt, dat de S.-E.R.-nota betreffende het vraagstuk van even-

<sup>2)</sup> Voorts wenst dit deel van de Raad een correctie aan te brengen van 0,5 pCt. in verband met een voor de arbeiders ongunstige ontwikkeling in het prijsindexcijfer, waardoor op zichzelf geen economische ruimte wordt gecreëerd.

<sup>3)</sup> De prijsindex van resp. de nationale bestedingen, het nationale inkomen en het levensonderhoud worden voor 1956 geschat op resp. 115,7; 115,3 en 115,9 (1949-1952 = 100).

tuele loonsverhogingen (augustus 1954) zich uitspreekt voor het uitgaan van het *reële* inkomen. Als algemene regel wordt n.l. gesteld, dat het redelijk is, dat de verschillende categorieën inkomensstrekkers van de stijging in het reële nationale inkomen een evenredig aandeel ontvangen. „Of dit in voldoende mate het geval is”, aldus deze nota, „kan het best worden vastgesteld door de veranderingen in de reële inkomenspositie van de handarbeiders te vergelijken met de ontwikkeling van het reële nationale inkomen per hoofd van de actieve beroepsbevolking anderzijds”. Hieraan wordt toegevoegd, dat door het ontbreken van gegevens, welke het mogelijk zouden maken de nominale inkomens der verschillende inkomensgroepen tot reële inkomens terug te rekenen, volstaan moet worden met een vergelijking der nominale inkomens. In het jongste advies is (de meerderheid van) de Raad evenwel bij de berekeningen in schema I overgestapt van de reële naar de nominale inkomens, hoewel de Raad ditmaal wel de beschikking had over de betreffende gegevens.

#### B. Primair of secundair inkomen.

Vervolgens rijst de vraag, of men — strevende naar een evenredig aandeel voor de verschillende categorieën inkomensstrekkers — van de primaire dan wel van de secundaire inkomensontwikkeling moet uitgaan. Een divergentie tussen beide doet zich bijv. voor bij het vervallen van door de Overheid ten behoeve van bepaalde inkomensstrekkers getroffen voorzieningen, waardoor wel een achteruitgang, resp. achterstand in het secundaire (beschikbare) inkomen van die betreffende categorie optreedt, doch waarbij het primaire aandeel in de inkomensverdeling ongewijzigd blijft. Men denke bijv. aan de overheidsuitkeringen aan werklozen vóór de invoering van de werkloosheidswet en aan de uitkeringen op grond van de noodwet ouderdomsvoorziening.

Naar onze mening dient bij de beoordeling van de loonontwikkeling in beginsel van het primaire inkomen te worden uitgegaan. Een herverdeling van het primaire inkomen door middel van inkomensoverdrachten behoort in de eerste plaats tot de competentie van de Overheid. Wanneer de Overheid bijv. een lastenverzwaring door maatregelen in de secundaire inkomenssfeer op een door haar redelijk geachte wijze over de verschillende categorieën inkomensstrekkers wenst te verdelen, zou het onjuist moeten worden geacht, indien het georganiseerde bedrijfsleven door maatregelen in de primaire inkomenssfeer een herverdeling van de opgelegde lasten zou bewerkstelligen (om van afwenteling op niet in het georganiseerde bedrijfsleven vertegenwoordigde groeperingen niet te spreken).

Anderzijds zal het niet steeds mogelijk zijn een zo scherpe scheiding tussen de primaire en secundaire inkomensverdeling aan te brengen, omdat de doeleinden en instrumenten der economische politiek een samenhangend geheel vormen. Het nastreven van een rechtvaardige inkomensverdeling, als een der doeleinden der economische en sociale politiek — welke ongetwijfeld niet alleen op het primaire, doch evenzeer op het reële beschikbare inkomen betrekking heeft — zal slechts tot vruchtbare resultaten kunnen leiden, indien de door de Overheid en de door het bedrijfsleven op dit gebied gehanteerde instrumenten op elkaar zijn afgestemd. Derhalve komt het ons juist voor, hoewel in beginsel de loonvorming dient te worden afgestemd op de ontwik-

(Ingezonden mededeling)

### **Beurs flauw — stemming gedrukt**

Als goed zakenman zal u dit niet beïnvloeden, maar wel slecht zittende schoenen. Stap daarom over op **BATA-DIPLOMAT**. Een schoen waarbij u uw goede humeur behoudt.

keling der primaire inkomens, om in incidentele gevallen met secundaire inkomenselementen rekening te houden, mits het ontbreken van enige economische speelruimte zich hiertegen niet verzet. Wij kunnen ons dan ook geheel verenigen met de opvatting van de Raad om een correctie op de in het basisjaar bestaande primaire inkomensverhoudingen aan te brengen in verband met de uitkeringen aan werknemers op grond van de noodwet ouderdomsvoorziening, welke bij de invoering van de definitieve voorziening zullen komen te vervallen, daar bij de invoering van deze voorziening door het verdwijnen van de vereveningsheffing de ruimte voor een overeenkomstige loonsverhoging wordt geschapen.

#### C. Basisperiode.

De niet onaanzienlijke verschillen, welke de in de vier schema's berekende achterstanden te zien geven, kunnen ten dele worden verklaard uit het verschil in basisperiode.

In de schema's I en II wordt uitgegaan van de verhouding tussen het nationale inkomen per hoofd van de actieve beroepsbevolking en de loonsom per hoofd, zoals deze bestond in de periode 1949—1952. Deze berekeningen sluiten aan bij die in de S.-E.R.-nota van 1954, waarbij genoemde periode — naast elk der jaren 1949—1952 afzonderlijk — werd gebezigd voor de berekening van de in 1954 bestaande achterstand in de loonontwikkeling. Gemakshalve moge deze basis worden aangeduid als de S.-E.R.-basis.

In de schema's IIIA en IIIB wordt uitgegaan van een in 1955 door de Stichting van den Arbeid aanbevolen basis, voor toekomstige berekeningen van de achterstand (de zgn. Stichtingsbasis). Bij deze basis, welke is voortgesproten uit een overleg tussen de Interdepartementale Commissie voor de Lonen en Prijzen (L.P.C.) en een delegatie van de Stichting van den Arbeid<sup>4)</sup>, wordt uitgegaan van de verhouding tussen het nationale inkomen per hoofd in 1954 en de loonsom per hoofd op 1 oktober 1954.

Uit de berekeningen in de schema's IIIA en IIIB en de toelichting hierop blijkt, dat de concretisering van de aanbevolen Stichtingsbasis op enkele belangrijke onderdelen tot een afwijkende conclusie heeft geleid.

In de eerste plaats stellen de voorstanders van basis IIIB de vraag, of destijds niet de bedoeling heeft voortgezet als uitgangspunt voor nieuwe berekeningen de stand van het loonniveau op 1 oktober 1954 te stellen naast de stand van het nationale inkomen per 1 oktober 1954 in plaats van het gemiddelde nationale inkomen over 1954, d.w.z. — uitgaande van een gelijkmatige toename van dit inkomen — van de stand per 1 juli 1954. Het blijft evenwel bij het stellen van deze vraag; im-

<sup>4)</sup> Dit overleg beoogde een antwoord te geven op de vraag, of de loonronde op 1 oktober 1954 ad 6 pCt. voldoende was geweest om de door de S.-E.R. redelijk geachte doelstelling — te weten opheffing van de divergentie tussen de ontwikkeling van het nationale inkomen en van de inkomenspositie van handarbeiders — te realiseren.

mers bij de berekeningen in schema IIIB — evenals in schema IIIA — wordt uitgegaan van de stand van het nationale inkomen per 1 juli. Wat de cijferopstellingen in de schema's IIIA en IIIB betreft bestaat er derhalve wat dit punt betreft geen divergentie.

In de tweede plaats bestaat een zekere controverse over de „standaard”-periode in de aanpassing van de lonen aan veranderingen in het nationale inkomen. Hier komt evenwel het verschil in interpretatie niet tot uitdrukking in de toelichtende tekst — welke juist een gelijke opvatting doet veronderstellen — doch in de in de schema's IIIA en IIIB gemaakte berekeningen.

#### *Vertraging in de aanpassing.*

Het betreft hier een enigermate gecompliceerde materie, welke niet zozeer de basis zelf als wel de wijze van toepassing van de gekozen basis betreft. Het verdient wellicht aanbeveling dit probleem met een schematisch voorbeeld in te leiden. Uitgaande van een bepaald basisjaar, waarin het nationale inkomen per hoofd en de loonsom per hoofd beide op 100 worden gesteld, zouden bij een stijging van het nationale inkomen in het daaropvolgende jaar met 4 pCt., de lonen op 1 januari van dat jaar met 4 pCt. moeten worden verhoogd, opdat de verhouding tussen nationaal inkomen en loonsom (104 : 104) gelijk is aan die in de basisperiode. In de praktijk zal — zowel in een stelsel van geleide loonvorming als bij een vrijere loonpolitiek — de aanpassing van de lonen aan wijzigingen in het nationale inkomen steeds een zekere vertraging te zien geven. In een stelsel van gecoördineerde loonpolitiek kan men zich denken, dat omstreeks het midden van het jaar een verantwoorde schatting van de stijging van het nationale inkomen kan worden gemaakt. Zouden vervolgens onmiddellijk, bijv. op 1 juli, de richtlijnen en de daarop gebaseerde lonen aan de geschatte stijging van het nationale inkomen worden aangepast — in ons voorbeeld met 4 pCt. — dan betekent dit niettemin, dat op jaarbasis omgerekend, de lonen zijn achtergebleven bij de stijging van het nationale inkomen. De verhouding tussen nationaal inkomen en loonsom in het betreffende jaar is dan immers 104 : 102. Het indexcijfer van de loonsom blijft met de helft van de stijging van het nationale inkomen ten achter bij de stijging van het indexcijfer van het nationale inkomen. Is de aanpassingsperiode 9 maanden, dan zal het indexcijfer van de loonsom zelfs met 9/12 van de stijging van het nationale inkomen in het betreffende jaar achterblijven bij het indexcijfer van het nationale inkomen. Naar ons gevoelen beoogde de Stichting van den Arbeid door het aanbevelen van een nieuwe basis, waarbij wordt uitgegaan van een, in vergelijking tot de S.-E.R.-basis, ten gunste van de loontrekkenden gewijzigde verhouding tussen nationaal inkomen en loonsom per hoofd niet alleen een liquidatie van bepaalde controversiële punten, welke in de S.-E.R.-nota 1954 bestonden, doch tevens het voorkomen van een (in vergelijking tot de oorspronkelijke S.-E.R.-basis) wijziging in de verhouding tussen nationaal inkomen en loonsom ten nadele van de loontrekkenden ten gevolge van de onvermijdelijke vertraging in de loonaanpassing.

Op grond hiervan zijn de voorstanders van schema IIIB blijkbaar van mening, dat in de door de Stichting van den Arbeid overeengekomen aanbeveling tevens is besloten een „standaard”-aanpassingsperiode van 9 maanden, daar deze leden aannemen, dat de berekende achterstand in beginsel ingaat op 1 oktober van het

betreffende jaar. Dit betekent, dat volgens deze leden de in schema's IIIA en IIIB berekende achterstanden voor de jaren 1955—1957 met 3/4 van de geraamde stijging van het nationale inkomen moeten worden verminderd.

Een groot deel van de voorstanders van schema IIIA denkt blijkbaar in gelijke richting, wanneer in een uitvoerige toelichting op deze problematiek o.a. wordt opgemerkt, dat deze statistische methodiek nog een extra elasticiteit bevat, „omdat de ruimte tussen de datum van loonsverhoging en de datum, welke voor de relevante stand van het nationale inkomen wordt aangehouden (daar men als regel kalenderjaren aanhoudt, zal deze datum veelal omstreeks 1 juli zijn) gewijzigd kan worden”. Hieruit komt moeilijk iets anders worden gelezen, dan dat volgens deze leden van de Raad de „normale” aanpassingsperiode minimaal 6 maanden, doch meestal meer dan 6 maanden zal bedragen. In de berekeningen in schema IIIA wordt echter aan deze gedachte geen cijfermatige uitwerking gegeven. Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd, dat deze voorstanders van de Stichtingsbasis van mening zijn, dat in de Stichting slechts werd overeengekomen eerder genoemde statistische methodiek slechts toe te passen op 1954 <sup>5)</sup>. Indien dit het geval is, zal het zonder meer duidelijk zijn, dat bij een belangrijke stijging van het nationale inkomen van bijv. 7,8 pCt., zoals in 1955, de geconstateerde achterstand van schema IIIA concluderen — gezien de loonstijging van 1,7 pCt. in 1955 — tot een achterstand van 6 pCt. over het gehele jaar 1955. De voorstanders van IIIB zijn evenwel van mening, dat in de overeengekomen Stichtingsbasis tevens is besloten een normale aanpassingsperiode van 9 maanden, hetgeen inhoudt, dat de achterstand van 6 pCt. moet worden gerekend eerst te zijn ingegaan op 1 oktober, waardoor de achterstand in de loonsom per werknemer voor het gehele jaar 1955 slechts  $3/12 \times 107,8$  minus  $101,7 = 0,3$  pCt. bedraagt <sup>6)</sup>.

Gezien dit — mogelijke — verschil in uitleg van de overeengekomen Stichtingsbasis rijst de vraag, of in het overleg met de L.P.C. deze aspecten en de hieraan verbonden consequenties wel volledig zijn uitgewerkt.

De concretisering van de in de S.-E.R.-nota 1954 aangegeven norm voor de loonontwikkeling vereist dus tevens een uitspraak omtrent de bij de toepassing van deze norm in acht te nemen normale aanpassingsperiode. Helaas verschaft noch de door de Stichting van den Arbeid aanbevolen basis, noch het jongste S.-E.R.-advies hierover voldoende klaarheid. De meerderheid van de Raad is van mening, dat bij de vaststelling van een eventuele achterstand in de loonontwikkeling en bij het bepalen van de te volgen loonpolitiek belangrijke mate dient rekening te worden gehouden met de gegevens der basisjaren 1949—1952 — hetgeen impliceert een verhouding van loonsom per werknemer tot nationaal inkomen per hoofd van 69,3 pCt., welke verhouding ook in 1938 ongeveer bestond. Het is echter niet duidelijk, of hieruit mag worden geconcludeerd, dat bij de loonpolitieke maatregelen, gericht op de realisering van dit verhoudingscijfer, door een relatief groter

<sup>5)</sup> In het verslag van het overleg tussen L.P.C. en Stichting van den Arbeid wordt hieromtrent slechts opgemerkt, dat in het bereikte compromis (m.b.t. de welvaartsloonronde van 1 oktober 1954) ook verdisconteerd moet worden geacht het verschil in opvatting, dat theoretisch zou kunnen bestaan met betrekking tot de datum, waarop de loonsverhoging zou moeten zijn doorgevoerd.

<sup>6)</sup> Of wel 6 pCt. minus 9/12 van de procentuele stijging van het nationale inkomen in 1955.



(Advertentie)

# AMSTLEVEN

Levensverzekering

## BUREAU VOOR PERSONEELVERZEKERING



percentage loonsverhoging de voor de loontrekkenden nadelige invloed van de onvermijdelijke vertraging in de loonaanpassing moet worden gecompenseerd, zodat op jaarbasis berekend toch het verhoudingscijfer van 69,3 pCt. wordt bereikt, of dat deze „overcompensatie” achterwege dient te blijven, omdat het nu eenmaal normaal is, dat in perioden van een stijgend nationaal inkomen door de vertraging in de loonaanpassing genoemd verhoudingscijfer een zekere daling te zien geeft. Dit laatste zou men kunnen veronderstellen daar de Raad opmerkt, dat „in een periode van zeer gunstige conjunctuur, welke steeds gepaard zal gaan met relatief grotere ondernemerswinsten, een geringe daling van het verhoudingsgetal van de loonsom ten opzichte van het nationale inkomen optreedt, terwijl in een periode van ongunstige conjunctuur, waarin de ondernemerswinsten een vermindering zullen ondergaan, bedoeld verhoudingsgetal een zekere stijging zal vertonen”. Deze interpretatie van de opvatting van (de meerderheid van) de Raad impliceert, dat de periode 1955—1957 beschouwd mag worden als conjunctureel zeer gunstig ten opzichte van de periode 1949—1952 of ten opzichte van 1938. Indien deze nadere uitwerking van de Raad zou worden onderschreven, zou dit een veroordeel inhoudende van de Stichtingsbasis, waarbij werd getracht door uit te gaan van een hoger verhoudingscijfer (73,2 pCt.) de nadelige invloed ten gevolge van het na-ijlen der looninkomens te compenseren.

Naar onze mening verdient het aanbeveling om bij een belangrijke stijging van het nationale inkomen, zoals in de jaren 1955—1957, waarin met name de prijscomponent van niet te verwaarlozen betekenis is, de aanpassingsperiode te beperken tot circa 6 maanden. Dit zou overigens in overeenstemming zijn met de bedoelingen van de opstellers van de Stichtingsbasis, die van mening zijn, dat door het aanvaarden van deze basis enige verschuiving in de verhouding van het handarbeidersinkomen en het nationaal inkomen per hoofd van de beroepsbevolking — ten gunste van de handarbeiders — ten opzichte van de basisperiode 1949—1952 niet uitgesloten is te achten.

### *Verschuiving in de verdeling van het nationale inkomen.*

Tot welke verschuiving in de verdeling van het primaire nationale inkomen het toepassen van de Stichtingsbasis ten opzichte van de basis 1949—1952 bij een normatief geachte aanpassingsperiode van 6 maanden berekend de jaren 1955—1957 leidt, kan als volgt worden berekend. Volgens de S.-E.R.-nota hadroeg de achterstand voor de handarbeiders, uitgaande van de verdiende lonen, 2 pCt. Door de Stichtingsbasis, welke is gebaseerd op de welvaartsloonronde van 6 pCt., bij toekomstige loonpolitieke maatregelen als uitgangspunt te nemen, zou een verschuiving in de verdeling van het primaire nationale inkomen met 4 pCt. ten gunste van de handarbeiders worden bewerkstelligd, indien de lonen in de jaren na 1954 zonder vertraging aan de stijging van het nationale inkomen zouden worden aangepast. Door

uit te gaan van een normale aanpassingsperiode van 6 maanden dient deze verschuiving evenwel met de helft van de jaarlijkse stijging in het nationale inkomen per hoofd te worden verminderd. Tabel III geeft een overzicht, welke verschuiving in de verdeling van het nationale inkomen ten gunste van de loontrekkenden in de jaren 1955—1957 zou optreden, indien bij de berekening van de achterstand en de daarop gebaseerde loonmaatregelen wordt uitgegaan van de door de Stichting aanbevolen basis (1 juli 1954/1 oktober 1954) in plaats van de S.-E.R.-basis (1949—1952).

TABEL III.

	Verschuiving in de verdeling van het nominale primaire inkomen	Verschuiving in de verdeling van het reële primaire inkomen a)
1955 .....	4,0 — 3,9 = 0,1	3,0 — 3,9 = — 0,9
1956 .....	4,0 — 2,0 = 2,0	3,0 — 2,0 = 1,0
1957 .....	4,0 — 2,9 = 1,1	3,0 — 2,9 = 0,1

a) In verband met een divergentie tussen het prijsindexcijfer voor de kosten van levensonderhoud en het prijsindexcijfer voor de nationale bestedingen in 1954 ten opzichte van de basisperiode 1949—1952 met 1 pCt. zou de verschuiving in de verdeling van het reële primaire nationale inkomen bij de onmiddellijke aanpassing van de lonen aan wijzigingen in het nationale inkomen niet 4 pCt., doch 3 pCt. bedragen.

Wenst men rekening te houden met verschuivingen in bepaalde secundaire inkomenselementen — het betreft hier met name de vóór de invoering van de Werkloosheidswet gedane uitkeringen aan werkloze arbeiders, welke in de S.-E.R.-nota 1954 op 1 à 1,7 pCt. van de totale verdiende lonen worden gesteld — dan dienen de in de tabel berekende percentages wat betreft de verschuiving in de „secundaire” inkomensverdeling met 1 à 1,7 pCt. te worden verminderd.

Bij deze interpretatie van de Stichtingsbasis, waarbij dus een aanpassingsperiode van 6 maanden als normaal wordt aangenomen, zouden de schema's IIIA en IIIB tot de navolgende uitkomsten leiden:

TABEL IV.

	Verskil ten nadele van de loonsom volgens S.-E.R.-advies	Correctie voor normale vertraging in de aanpassing van 6 maanden	Achterstand
Schema IIIA			
1955 .....	6,0	3,9	2,1
1956 .....	4,7	2,0	2,7
1957 .....	3,1	2,9	0,2
Schema IIIB			
1955 .....	5,0	3,9	1,1
1956 .....	2,7	2,0	0,7
1957 .....	— 1,1	2,9	— 4,0

Aldus zou ook de controverse tussen schema I enerzijds (waarin tot een achterstand van resp. +0,3, —0,1 en —2,6 wordt geconcludeerd) en schema IIIA anderzijds voor een belangrijk deel zijn verdwenen.

De nog resterende divergentie tussen de schema's I en IIIA en B houdt verband met het feit, dat bij de berekeningen van de achterstand in laatstgenoemde schema's wat betreft de periode tussen de basis 1949—1952 en 1 januari 1955 wordt uitgegaan van de verdiende lonen, zoals eveneens geschiedt in de S.-E.R.-nota 1954, in

de hierop gebaseerde onderhandelingen bij de 6 pCt. welvaartsloonronde en bij de beraadslagingen met de L.P.C., welke hebben geleid tot de aanbevolen Stichtingsbasis. In schema I wordt deze achterstand echter opnieuw berekend aan de hand van de loonsom, welke ten gevolge van de denivellering in genoemde periode een grotere stijging onderging (nl. met 1,7 pCt.) dan de index van de verdiende lonen. In deze gedachten-gang zou de denivellering niet door de gehele beroepsbevolking, doch uitsluitend door de handarbeiders moeten worden gedragen. Naar onze mening dient echter het optrekken van bepaalde categorieën inkomens-trekkers, wier inkomen ten bate van de gehele volkshuis-houding bewust is laag gehouden — hetzij hogere be-ambten en employeés, hetzij huiseigenaren —, door de gehele beroepsbevolking te worden gedragen.

### Vergelijking der schema's.

Voor een enigermate overzichtelijke weergave van de in de S.-E.R. bestaande verschillen, verdient het wellicht aanbeveling enkele van de gemaakte berekeningen af te leiden uit een zekere gemiddelde achterstand, welke uit de vier schema's kan worden geconstrueerd. Voor het afleiden van de oorspronkelijke schema's dienen vervolgens enkele correcties op genoemde gemiddelde achterstand te worden aangebracht.

TABEL V.

	Gemiddelde van de vier schema's	Verskil verdiende lonen en loonsom 1949-1952 tot januari 1955	Verschuiving in verdeling nationaal inkomen in verband met Stichtingsbasis	Schema I
1954 .....	1,7	-1,7	-0,9	= -0,9
1955 .....	2,1	-1,7	-0,1	= +0,3
1956 .....	2,7	-1,7	-2,0	= -1,0
1957 .....	-1,7	-1,7	-1,1	= -3,9 b)
id. gecorr. ..	-1,4 a)	-1,7	-1,1	= -3,6 b)

a) Het cijfer 1,4 pCt. wordt gevonden door het ongecorrigeerde cijfer voor 1957 te verhogen met 1,3 pCt. en te verminderen met 1 pCt. De 1,3 pCt. is als volgt samengesteld:

- 0,5 pCt. vanwege de discrepantie tussen het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud en het indexcijfer van de nationale bestedingen ten gevolge van de per 1 januari 1957 veronderstelde huurverhoging van 25 pCt. en
- 0,8 pCt. in verband met de uitkeringen, welke onder de noodwet ouderdomsvoorziening aan de werknemers worden gedaan, welke uitkeringen zullen vervallen bij de invoering van de definitieve ouderdomsvoorziening.

Een aftrek van 1 pCt. wordt toegepast, omdat bij de berekeningen in deze kolom is verondersteld, dat de huurverhoging door de gehele beroepsbevolking zal worden gedragen en dus niet uitsluitend op de zelfstandigen zal worden afgewenteld.

b) Nl. resp. -4,5 en -4,2 plus 0,6 pCt., daar de voorstanders van schema I ervan uitgaan, dat de veronderstelde loonsverhoging per 1 januari 1957 geheel — en niet voor de helft, zoals in kolom 1 is verondersteld — in de prijzen zal worden doorberekend.

Uit tabel V blijkt, dat de voorstanders van schema I de achterstand in de periode tussen de basis 1949-1952 en 1 januari 1955, welke in de S.-E.R.-nota 1954 was berekend met behulp van de indexcijfers van de verdiende lonen in het onderhavige S.-E.R.-rapport opnieuw construeren met behulp van de indexcijfers van de loonsom. Voorts is in de cijferopstellingen schema I niet opgenomen de verschuiving in de verdeling van het primaire nationale inkomen, welke bij de hierboven weergegeven interpretatie (tabel III) ligt besloten in de door de Stichting van den Arbeid aanbevolen basis.

De voorstanders van schema IIIA hebben in de op jaarbasis berekende achterstand geen correctie aangebracht voor een normaal te achten vertraging in de aanpassing van de lonen, welke volgens de voorstanders van IIIB zou zijn begrepen in de door de Stichting van den Arbeid aanbevolen basis.

Een analoge opstelling kan worden gemaakt voor de schema's II en IIIB. De voorstanders van schema IIIB gaan eveneens uit van de Stichtingsbasis, doch nemen

bij de toepassing hiervan een normale vertraging in de loonaanpassing van 9 maanden in aanmerking. Voorts wensen zij een aftrek op de aldus berekende achterstand van 1 pCt. aan te brengen, omdat naar hun mening bij de opstelling van de Stichtingsbasis ten onrechte is uitgegaan van de ontwikkeling van het reële inkomen. Ten slotte zijn de voorstanders van schema IIIB van mening, dat een aftrek van 1 pCt. moet worden toegepast op de voor 1956 en 1957 berekende achterstand, omdat de toegestane verlenging van de vakantieduur met 3 dagen een relatieve verbetering in de reële inkomenspositie der loontrekkenden met zich zou brengen.

TABEL VI.

	Gemiddelde van de vier schema's	Aanpassingsperiode van 6 maanden	Schema IIIA
1954 .....	1,4	+ 3,1	= 5,4
1955 .....	2,1	+ 3,9	= 6,0
1956 .....	2,7	+ 2,0	= 4,7
1957 .....	-1,7	+ 2,9	= 1,8 a)
id. gecorr. ....	-1,4	+ 2,9	= 3,1 a)

a) Nl. 1,2 pCt. plus 0,6 pCt., daar de voorstanders van schema IIIA ervan uitgaan, dat de veronderstelde loonsverhoging per 1 januari 1957 geheel — en niet voor de helft — in de prijzen zal worden doorberekend. Voorts moet het gecorrigeerde cijfer voor 1957 bovendien met 1 pCt. worden verhoogd, daar de voorstanders van schema IIIA de huurverhoging geheel ten laste van de zelfstandigen wensen te brengen.

### Conclusie.

Waarschijnlijk mede ten gevolge van de divergenties in de berekening van de achterstand biedt de paragraaf inzake maatregelen tot herstel van een juist geachte verhouding van loonsom en nationaal inkomen weinig houvast; bepaalde aanbevelingen, behalve de door (de meerderheid van) de Raad uitgesproken voorkeur voor een invoering van de huurverhoging per 1 juli boven invoering op 1 januari, worden niet gedaan. De Raad beperkt zich tot een opsomming van de voor- en nadelen van resp.:

- een tijdelijke verhoging van de vereveningsheffing;
- een verschuiving van de datum van invoering der huurverhoging;
- het gedeeltelijk door belastingverlagingen compenseren van het effect van deze huurverhoging;
- eenmalige uitkeringen ten laste van de winst;
- gedifferentieerde loonstijgingen;
- algemene loonmaatregelen (loonronde).

Helaas moet worden geconstateerd, dat het onderhavige S.-E.R.-rapport een niet onbelangrijk aantal controversiële punten heeft toegevoegd aan die, welke worden aangetroffen in de S.-E.R.-nota 1954, zodat de inmiddels vermoeide lezer de verzuchting slaakt: „Ach had de Raad toch unaniem geconcludeerd, dat de waarheid in het midden (in het gemiddelde) ligt, dan ware mij dit artikel bespaard gebleven”. Het moet inderdaad worden betreurd, dat — hoewel het blijkbaar aan stemmingen bij de behandeling van het rapport niet heeft ontbroken — de Raad in feite geen enkele uitspraak heeft gedaan over deze geschilpunten (wanneer men afziet van de beslissing ter zake van de afwenteling van de komende huurverhoging, welke volgens (de meerderheid van) de Raad niet door de gehele beroepsbevolking doch slechts door de zelfstandigen moet worden gedragen). Des te meer moet deze ontwikkeling — waaraan de aan de Raad gebleken wenselijkheid om het uitbrengen van dit rapport zoveel mogelijk te bespoedigen niet geheel vreemd zal zijn — worden betreurd, omdat aan de betekenis van het ongetwijfeld waardevolle onderzoek van de Raad naar de economische situatie van Nederland als grondslag voor de te treffen loonpolitieke

maatregelen afbreuk wordt gedaan. Bovendien zou schade kunnen worden toegebracht aan de verdere uitbouw van een systeem van gecoördineerde loonpolitiek, waarbij het gemiddelde Nederlandse loonniveau niet wordt bepaald door toevallige machtsfactoren; doch door de fundamentele economische en sociale factoren,

waardoor de loonpolitiek een belangrijke bijdrage kan leveren tot het realiseren van de doeleinden der economische politiek waaromtrent in ons land — zoals ook uit het jongste S.-E.R.-rapport blijkt — een verheugende eenstemmigheid bestaat.

's-Gravenhage.

J. W. DE POUS.

## Het S.-E.R.-rapport

Als belangrijke gebeurtenissen hun schaduwen vooruitwerpen, dan is het verschijnen van het S.-E.R.-rapport, bevattende een onderzoek naar de economische situatie, zonder twijfel een belangrijke gebeurtenis. Nog voordat het rapport de Regering bereikt heeft, leidden de besprekingen in de Stichting van den Arbeid, waarbij dit rapport op de achtergrond stond, tot een conflict, waardoor de werknemersvakcentrales zich verplicht achtten te verklaren, dat de Stichting van den Arbeid niet langer functioneerde. Eens te meer bleek hieruit, hoe verkeerd het in het algemeen is, dat de Regering de S.-E.R. niet toestaat zijn adviezen in het openbaar vast te stellen. Bij het uitbreken van het conflict in de Stichting van den Arbeid konden dientengevolge slechts de insiders zich een beeld vormen van de achtergrond van dit conflict. Wij aarzelen niet dit een ongewenste situatie te noemen.

Wij mogen nog wel eens in herinnering brengen, welke aanleiding de S.-E.R. had om een onderzoek naar de economische situatie in te stellen. In de loop van 1955 werden van de zijde van de werknemersvakbeweging nieuwe eisen tot verbetering van de arbeidsvoorwaarden gesteld. Alvorens ten aanzien van deze eisen een standpunt te bepalen, wenste de Regering over een diepgaand onderzoek van de economische situatie te beschikken. Zij vroeg de S.-E.R. dit onderzoek ter hand te nemen. Daartoe was alle aanleiding. Aan de welvaartsloonde ronde van 6 pCt. van oktober 1954 lag immers eveneens een, zij het op eigen initiatief gehouden, onderzoek van de S.-E.R. ten grondslag. Bovendien werd ook in het rapport van de S.-E.R. met betrekking tot de toekomstige loonpolitiek van september 1955 in dergelijke onderzoeken voorzien.

Inmiddels was de regeringsopdracht aan de S.-E.R. van september 1955 aanzienlijk gecompliceerder dan de taak, welke de S.-E.R. zichzelf in 1954 had gesteld. In 1954 is de S.-E.R. met zijn onderzoek niet verder gegaan dan het lopende jaar. De Regering meende echter, dat een onderzoek zich thans niet tot 1955 mocht beperken. Zij wenste in het onderzoek te betrekken de gevolgen van de invoering van de voorgestelde definitieve ouderdomsvoorziening en een eventuele verdere huurverhoging van oude woningen met 25 pCt. Zouden deze twee maatregelen overeenkomstig de verwachting van de Regering op 1 januari 1957 hun beslag krijgen, dan zou uiteraard belangrijke sociaal-economische consequenties hebben. Het is dan ook te billijken, dat de Regering deze aangelegenheid in het onderzoek wenste te betrekken. Een bezwaar tegen deze uitbreiding is echter, dat de loonsverhoging, welke vereist is om bovenstaande lasten te compenseren, vrij nauwkeurig is vast te stellen, doch dat men voor de schatting van de daartegenover staande groei van het nationale inkomen is aangewezen op de prognoses van het Centraal Planbureau, welke onvermijdelijk aan niet onbelangrijke onzekerheidspercentages onderworpen zijn. De erva-

ring van 1954 en 1955 heeft ons geleerd, dat het Planbureau bij hoogconjunctuur de groeimogelijkheid onderschat. Het zou ons niet verwonderen indien voor 1956 hetzelfde zou blijken, wanneer de hoogconjunctuur gehandhaafd blijft. Zou onze veronderstelling juist zijn, dan betekent dit dat men ten detrimente van de werknemers een te groot deel van de thans bestaande ruimte tot verbetering van de arbeidsvoorwaarden reserveert voor de compensatie van lasten op 1 januari 1957.

\* \* \*

Na deze lange inleiding wordt het tijd, dat wij aandacht gaan besteden aan het thans door de Regering voor publikatie vrijgegeven rapport. Wij zouden ons kunnen voorstellen, dat de ijverige en plichtsgetrouwe lezer, welke zich met moeite door de 53 blz. heeft geworsteld, het zich met een gevoel van teleurstelling terzijde legt met het gevoel, dat de Regering met dit rapport maar weinig kan beginnen. Uit het rapport blijkt immers, dat de meningsverschillen in de S.-E.R. legio zijn. Men behoefde waarlijk geen profet te zijn om te voorspellen, dat na zo weinig overeenstemming in de S.-E.R. het overleg in de Stichting van den Arbeid niet eenvoudig zou zijn.

Nu zou het niet moeilijk geweest zijn het aantal geschilpunten nog aanzienlijk uit te breiden. Men kan namelijk met recht vaststellen, dat de S.-E.R. aan de taakopdracht van de Regering, een diepgaand economisch onderzoek in te stellen, niet heeft voldaan. Met name kan hier gewezen worden op het ontbreken van een analyse van de gevolgen van verbetering van de arbeidsvoorwaarden op betalingsbalans en werkgelegenheid. Het rapport beperkt zich tot een summere aanduiding, dat die invloed onder de tegenwoordige omstandigheden gering zal zijn. De S.-E.R. heeft zich hier dus wel zeer beperkt. Dat was echter onvermijdelijk, indien men binnen een redelijke termijn gereed wilde zijn. Evenmin heeft de S.-E.R. zich beziggehouden met onderzoeken per bedrijfstak, ofschoon zulks naar het oordeel van een deel van de Raad in het kader van de door de Regering aangekondigde differentiatiepolitiek voor de hand had gelegen. Wij wagen dat te betwijfelen. De bedoeling van die differentiatiepolitiek is immers een grotere verantwoordelijkheid bij de bedrijfstakken te leggen. Daarmede lijkt ons in strijd, dat de S.-E.R. zich zou gaan belasten met bedrijfstaksgewijze onderzoeken. Maar afgezien van dit twistpunt lijkt het ons, dat bij de huidige stand van zaken ten aanzien van de beschikbare gegevens per bedrijfstak het eenvoudig onmogelijk is een enigermate verantwoorde poging op dit gebied te doen. Bovendien zouden wij er nogmaals op willen wijzen, dat dit en soortgelijke rapporten van de S.-E.R. slechts zin hebben, indien zij binnen niet al te lange tijd worden uitgebracht. Voor de wetenschap moge een in 1957 verschenen studie over de juiste arbeidsvoorwaarden

in 1956 van grote betekenis zijn, voor het praktische beleid is de betekenis van een dergelijke hoe zeer ook wetenschappelijk verantwoorde studie beperkt. In de praktijk moet men op grond van zijn beperkte kennis kiezen en is ook uitstel van de beslissing een keuze.

\* \* \*

In het rapport is in de eerste plaats een karakteristiek gegeven van de huidige economische situatie. Over dit punt waren de meningsverschillen van ondergeschikte betekenis. Daarna is nagegaan de ontwikkeling van het nationale inkomen per hoofd der actieve beroepsbevolking en de loonsom per hoofd van de afhankelijke beroepsbevolking in bedrijven. Zou men het eens hebben kunnen worden over de basis van de vergelijking, dan zouden er geen moeilijkheden zijn ontstaan. Maar helaas was dat niet het geval.

Met betrekking tot de loonkant van de vergelijking is de S.-E.R. <sup>1)</sup> sedert 1954 op een andere basis overgegaan. In 1954 werd gekozen voor de verdiende lonen, thans voor de loonsom. Tussen deze gegevens bestaan twee belangrijke verschillen. In de eerste plaats worden bij de verdiende lonen de sociale lasten niet meegerekend. In het algemeen lijkt dat niet onredelijk, omdat sociale lasten toch de offers weerspiegelen voor sociale voorzieningen. In de tweede plaats omvat de statistiek der verdiende lonen alleen de lonen van die werknemers, wier beloning collectief wordt vastgesteld. Dat zijn in het algemeen de laagst betaalde werknemers tot en met de geschoolde handarbeiders en de lagere administratieve krachten. Bij de berekening van de loonsom worden ook de salarissen der middengroepen en de hoogst gesalarieerden in aanmerking genomen. Dat brengt mede, dat bij het aanhouden van de loonsom als maatstaf eventuele denivelleringsmaatregelen niet in de eerste plaats ten koste van de ondernemers, doch ten koste van de handarbeiders en de lagere administratieve krachten worden getroffen. Het is geen wonder, dat een minderheid van de S.-E.R. zich daartegen heeft verzet.

Met betrekking tot de schattingen van de stijging van het nationale inkomen heeft de S.-E.R. zich gerefereerd aan de prognoses van het Centraal Planbureau. Hij heeft echter ten aanzien van 1955 op basis van de meest recente consumptiecijfers uitgesproken, dat een afwijking daar boven is te verwachten. Volgens het Centraal Planbureau ligt in 1955 het nationale inkomen per hoofd ca. 8 pCt. boven 1954, terwijl voor 1956 een stijging van 4 pCt. ten opzichte van 1955 wordt verwacht. Het behoeft nauwelijks betoog, dat deze cijfers grote onzekerheidsmarges bevatten. Het Centraal Planbureau waarschuwt met nadruk, dat zowel voor 1955 als voor 1956 afwijkingen met enige procenten mogelijk zijn. In alle berekeningen is de S.-E.R. echter van deze cijfers uitgegaan.

Aan de loonkant van de vergelijking lag het moeilijker. In 1955 steeg de loonsom per werknemer, met ca. 6,5 pCt. Een groot deel van deze stijging was reeds op 1 januari 1955 verkregen en gebaseerd op de welvaartsloonronde van 6 pCt. van 1 oktober 1954. Op jaarbasis omgerekend vloeit hier een verhoging van 4½ pCt. uit voort. De resterende 2 pCt. berust op incidentele factoren, waaronder incidentele loonsverhogingen. Voor 1956 wordt in de eerste plaats rekening gehouden met de verbetering van secundaire arbeidsvoorwaarden, waartoe

<sup>1)</sup> Wanneer in een rapport van de S.-E.R. over de Raad wordt gesproken, betekent dit de meerderheid van de S.-E.R. Wij houden ons in deze beschouwing aan dit woordgebruik.

de Regering in augustus 1955 onder bepaalde voorwaarden tot een maximum van 3 pCt. de mogelijkheid heeft geopend. Aangenomen is, dat de loonsom dientengevolge met 2 à 3 pCt. zal stijgen. Dat lijkt ons ruim berekend. Aan de verbetering der secundaire arbeidsvoorwaarden zijn o.a. de voorwaarden verbonden, dat er overeenstemming tussen werkgevers en werknemers is en dat een dergelijke verhoging van de arbeidskosten niet tot prijsverhoging zal leiden. Houdt de Regering aan deze voorwaarden stringent de hand, dan zal van een algemene verbetering geen sprake zijn. Bovendien richt een groot deel van deze verbetering zich op uitbreiding der vakantierechten. De welvaartsvermeerdering door vakantieverlenging laat de S.-E.R. terecht buiten beschouwing. Men zou dan immers eveneens moeten nagaan hoe het met de vrije tijd van de zelfstandige beroepsbevolking staat, terwijl het toenemende overwerk, waarvan de verdiensten in de loonsom zijn begrepen, evenmin buiten beschouwing zou kunnen blijven. Naast deze verhoging van 2 à 3 pCt. heeft men een autonome verhoging van 2 pCt. aangenomen op basis van 1955. In totaal verwacht de S.-E.R. zonder specifieke loonmaatregelen in 1956 een stijging van de loonsom per hoofd van 5 pCt.

Ten slotte moest worden geschat, welke invloed de invoering van ouderdomsvoorziening en een huurverhoging van 25 pCt. op 1 januari 1957 op de loonsom zouden hebben. Op grond van berekeningen van het Centraal Planbureau is aangenomen, dat bij volledige compensatie de loonsom per hoofd met 7,2 pCt. zal moeten stijgen, terwijl het nationale inkomen per hoofd met 4,3 pCt. zal toenemen. De verhouding tussen loonsom per hoofd en nationaal inkomen per hoofd wordt dus met 2,8 pCt. ten gunste van de loonsom gewijzigd. Een deel van deze stijging is echter geen reële verbetering van de positie der werknemers. In de eerste plaats staat tegenover de invoering van de definitieve ouderdomsvoorziening de afschaffing van de noodvoorziening. In de tweede plaats drukt een huurverhoging zwaarder op het budget der werknemers dan op het budget der zelfstandigen. Wij besparen de lezer de gespecificeerde berekening en beperken ons tot de mededeling, dat dientengevolge een werkelijke verbetering voor de werknemers resteert van 1,6 pCt.

Op twee punten bleven echter meningsverschillen bestaan. In de eerste plaats meende een minderheid van de Raad, dat een huurverhoging ten laste van het gehele volk exclusief de huiseigenaars moet komen. Een huurverhoging van 25 pCt. maakt 1 pCt. van het nationale inkomen uit. Bij een huurverhoging van 25 pCt. dienen alle inkomens, dus ook die van de werknemers, naar het oordeel van deze minderheid 1 pCt. lager te zijn dan anders het geval had kunnen zijn.

Daartegenover stelt de Raad, dat in het gehele rapport wordt uitgegaan van de verhouding tussen loontrekkenden en zelfstandigen. Gaat men uit van een vaste loonquote, dan moet een eventuele achterstand van de huiseigenaars ten koste van de overige zelfstandigen worden ingehaald en niet ten dele op het aandeel van de loontrekkenden in mindering worden gebracht. Ter vermindering van misverstand wijzen wij er nadrukkelijk op, dat de minderheid een compensatie van de huurverhoging aanvaardt. Zij meent echter, dat de daarvoor benodigde loonsverhoging een deel van de aanwezige ruimte in beslag neemt, die niet voor andere doeleinden kan worden aangewend.

Het tweede punt betreft de vraag, of de loonsverhoging

per 1 januari 1957 tot prijsverhoging zal leiden. Het Centraal Planbureau berekende een verhoging van de consumptieprijzen met 2,8 pCt. Daartegen had een minderheid van de S.-E.R. bezwaar. Zij meende, dat de loonsverhoging uit de aanwezige ruimte voor verbetering van arbeidsvoorwaarden zal moeten worden gefinancierd en dan niet tot prijsverhoging mag leiden.

\* \* \*

Tot zover zijn de meningsverschillen binnen aanvaardbare perken gebleven. Veel bedenkelijker is echter, dat men het over de basis, waarop de vergelijkende berekeningen zouden moeten rusten, niet eens is kunnen worden. Om dit verschil te kunnen verklaren, moeten wij nogmaals terugkomen op de S.-E.R.-nota van 1954 en de daaruit voortvloeiende 6 pCt. loonsverhoging van oktober 1954. De S.-E.R. heeft zich destijds niet over de preciese omvang van een loonsverhoging uitgesproken. Zij heeft aan Regering en bedrijfsleven een nota aangeboden over het vraagstuk van een eventuele loonsverhoging. In die nota bestonden met betrekking tot de cijfers enige controverse punten. Over die controverses is men het in de onderhandelingen in de Stichting van den Arbeid niet eens geworden. Men heeft elkaar echter gevonden op de loonsverhoging van 6 pCt. en de vraag, wat precies met die 6 pCt. werd bereikt, in het midden gelaten. Ieder mocht daarvoor aan zijn eigen interpretatie vasthouden. Toen echter in het voorjaar van 1955 opnieuw over de mogelijkheid van verbetering van de arbeidsvoorwaarden werd gesproken, kon men aan de samenstelling van deze 6 pCt. niet voorbijgaan. Tijdens een op 15 maart 1955 gehouden bespreking tussen een aantal Ministers en vertegenwoordigers van de Stichting van den Arbeid werd overeengekomen, dat de beschikbare cijfers in gemeenschappelijk overleg van vertegenwoordigers van de Stichting van den Arbeid en de ambtelijke Loon- en Prijzencommissie zouden worden bestudeerd, teneinde een betere grondslag voor de bespreking met de Ministers te verkrijgen. Aan het verslag van deze commissie, dat als bijlage aan het S.-E.R.-rapport is toegevoegd, ontleen wij de volgende conclusies:

„De commissie is unaniem van oordeel, dat de voor 1954 geconstateerde divergentie tussen lonen en nationaal inkomen door de loonmaatregel van 1 oktober 1954 werd opgeheven. De commissie is verder van oordeel, dat in het bereikte compromis van 1 oktober 1954 ook verdisconteerd moet worden geacht het verschil in opvatting, dat theoretisch zou kunnen bestaan met betrekking tot de datum, waarop de loonsverhoging zou moeten zijn doorgevoerd.

Voor de eventuele berekening van divergenties na 1954 verdient het aanbeveling naar de mening van de commissie, dat wordt uitgegaan van het vorenstaande compromis, dat ten doel had de stijging van het nationale inkomen over het jaar 1954 en de loonindex van 1 oktober 1954 met elkaar in overeenstemming te brengen”.

Aan de totstandkoming van dit zgn. Stichtingscompromis hebben dus niet alleen werknemers, doch ook werkgevers en ambtelijke leden van de L.P.C. meegewerkt. Dit Stichtingscompromis heeft helaas niet de algemene instemming van de S.-E.R. kunnen verwerven. De S.-E.R. wenste voor zijn analyse van een ander uitgangspunt uit te gaan en wel van de verhouding tussen nationaal inkomen per hoofd en loonsom per werknemer in de jaren 1949—1952. Hij meende, dat het Stichtingscompromis in de economische realiteit nimmer verwezenlijkt was en dus alleen als sociale wenselijkheid betekenis had. Het leek de S.-E.R. gevaarlijk belangrijk boven

de in de basisjaren 1949—1952 gerealiseerde verhouding uit te gaan. Enige wijziging in die verhouding zou wellicht mogelijk zijn, maar geen wijziging van 4 pCt. ten gunste van de werknemers, zoals uit het Stichtingsrapport zou resulteren. Dan moet ernstig gevreesd worden, dat sociale wensen zich economisch niet laten realiseren en de oude verhouding zich zal herstellen via prijsinflatie ten koste van de vergeten groepen en eventuele aantasting van de werkgelegenheid door verzwakking van de buitenlandse concurrentiepositie. Weliswaar spreekt de S.-E.R. zich niet uitdrukkelijk voor het continueren van de verhoudingen in de jaren 1949—1952 uit, doch hij bepleit wel grote omzichtigheid bij het nastreven van verdergaande sociale wensen.

Tegen dit betoog heeft een minderheid van de S.-E.R., waartoe wij ons gaarne rekenen, bezwaar gemaakt. Zij ontkent niet, dat de hierboven aangegeven historische verhouding enige betekenis heeft, maar het gaat haar bepaald te ver daaraan zo'n gewicht te hechten als de Raad doet. Zij erkent, dat een wijziging in de verhouding loonsom per werknemer — nationaal inkomen per hoofd der bevolking slechts geleidelijk tot stand kan komen. Maar aan een historische verhouding kan geen absolute economische betekenis worden toegekend. In de eerste plaats stelt zij de vraag, of de jaren 1949—1952 een juiste basis vormen. In die jaren vond een belangrijke devaluatie plaats, er was een Korea-hausse, met de bekende consumptiebeperking, er was een stringent geleide loonpolitiek, waardoor bij een continue groei van het nationale inkomen de aanpassing van de lonen, destijds nog niet aan de ontwikkeling van het nationale inkomen doch aan de kosten van levensonderhoud, zich met sprongen en achteraf voltrok. Het ging deze minderheid bepaald te ver voor deze basisperiode het nationale inkomen per hoofd der bevolking per jaar te vergelijken met de loonsom per werknemer per jaar. De aanpassing van de lonen achteraf zou de loonsom ten onrechte drukken. Bovendien wees deze minderheid op de divergentie in de ontwikkeling van de prijsindex van het nationale inkomen en de prijsindex levensonderhoud (excl. belastingen). De door de werknemers gekochte goederen zijn in de laatste jaren meer in prijs verhoogd dan de overige goederen. Bij gelijkblijvende nominale inkomensverhoudingen heeft derhalve een wijziging in de reële verhouding ten nadele van de werknemers plaatsgevonden. Ten slotte meende deze minderheid, dat in de berekeningen van de Raad de invloed van de invoering van de wachtgeld- en werkloosheidsverzekering ten onrechte is verwaarloosd. Bij deze invoering steeg ten gevolge van de premiebetaling de loonsom per werknemer. Deze invoering mag sociaal een belangrijke winst hebben betekend, zij was echter geen netto-winst, want de overbruggingsuitkering en enige wachtgelduitkeringen per bedrijfstakken vervielen. Deze minderheid zag in het Stichtingscompromis niet alleen een sociale wenselijkheid, maar meende bovendien, dat deze norm economisch houdbaar was.

\* \* \*

Tussen deze twee uitersten lagen twee andere standpunten. In de eerste plaats wenste een deel van de Raad, uitgaande van de basis 1949—1952, enige correcties aan te brengen en wel met betrekking tot de invoering van de wachtgeld- en werkloosheidsverzekering, de discrepantie in de prijsontwikkeling en de mate, waarin een loonsverhoging op het prijsniveau zal worden afgewenteld. Door deze correcties komt men 2,7 pCt. gunstiger

voor de werknemers uit voor het jaar 1954. Daar dit deel van de Raad na 1954 geen prijsdiscrepantie meer ziet, bedraagt de correctie daarna slechts 1,7 pCt.

Ten slotte is een andere interpretatie van het Stichtingscompromis als basis aangegeven. Dit deel van de Raad wil in beginsel van de Stichtingsnorm uitgaan, maar meent, dat daaraan een andere interpretatie zou kunnen worden gegeven dan de letterlijke, die wij hierboven aangaven. Wij vermogen niet in te zien, hoe zou kunnen worden betoogd, dat die letterlijke interpretatie in strijd zou zijn met de geest van het Stichtingscompromis. Wij willen niet verhelten, dat wij die andere interpretatie van de zgj. Stichtingsnorm een van de ernstigste schoonheidsfouten van het toch al niet fraaie rapport vinden. Beter kunnen wij verstaan, dat men enige correcties op de Stichtingsnorm wenst aan te brengen. Deze hebben betrekking op de discrepantie in de verschillende prijsindexcijfers, de doorwerking in de prijzen en de reële positieverbetering ten gevolge van verlenging der vakantieduur. Over deze punten schreven wij reeds.

\* \* \*

Door de grote divergentie in standpunten heeft in feite geen enkele basis een meerderheid in de Raad verkregen. De S.-E.R. heeft alleen aanvaard, dat de verhouding in de jaren 1949—1952 een belangrijk uitgangspunt is zonder zich daaraan volkomen te binden. Van de overige bases heeft geen enkele een meerderheid verkregen. 17 leden spraken zich uit voor het oorspronkelijke Stichtingscompromis, 6 leden gaven van dit compromis een andere interpretatie, terwijl 5 leden een correctie op de jaren 1949—1952 geboden achtten. Wij vragen de lezers wel excuus voor de gecompliceerdheid van deze uiteenzetting; wij menen te mogen stellen, dat niet wij, doch de S.-E.R. het zo ingewikkeld heeft gemaakt. Wij willen onze uiteenzetting over deze bases besluiten met een cijfermatig overzicht van de praktische betekenis van het verschil in uitgangspunt.

*Procentuele achterstand in de ontwikkeling van de loonsom per werknemer t.o.v. het nationaal inkomen per hoofd*

Jaar	Basis I	Basis II	Basis IIIA		Basis IIIB	
	1949-1952 = 100		nationaal inkomen per hoofd 1954 = 100; loonsom per werknemer 1 oktober 1954 = 100			
	zonder correctie	met correctie	zonder correctie	met correctie		
1954 .....	- 0,9	+ 1,8	+ 4,7		0,0	
1955 .....	+ 0,3	+ 2,0	+ 6,0		+ 5,0	
1956 .....	- 1,0	+ 0,7	+ 4,7		+ 2,7	
1957 .....	- 3,9	- 2,2	+ 1,8		- 1,1	
gecorrigeerd percentage voor 1957 .....	- 2,6	- 0,9	+ 3,1		+ 0,2	

Uit het verloop van deze cijfers blijkt duidelijk, dat de

meningsverschillen in het bijzonder betrekking hebben op het verschillend uitgangspunt en niet op de stijging van het nationale inkomen per hoofd en de loonsom per werknemer. Eveneens is duidelijk, dat een deel van de S.-E.R. van oordeel is, dat er op loongebied nauwelijks plaats is voor enige maatregel. Weliswaar heeft de hele S.-E.R. een stijging van het nationale inkomen van 8 pCt. over 1955 ten opzichte van 1954 aangenomen, maar een deel van de S.-E.R. is blijkbaar van oordeel, dat de 6 pCt. welvaartsloonronde niet betekende het inhalen van een destijds bestaande achterstand, waarvoor ruimte in de nationale economie was, doch dat met deze loonsverhoging althans ten dele werd vooruit gegrepen op een verdere welvaartsstijging. Waar een voortgang van de stijging in het tempo van 1955 niet mag worden verwacht en afgezien van verdere loonmaatregelen de loonsverhoging in 1956 mede door verbetering van de secundaire arbeidsvoorwaarden toch al groter zal zijn dan in 1955, zijn verdere loonmaatregelen volgens deze opvatting niet verantwoord. Dit klemt te meer, daar op 1 januari 1957 een loonsverhoging nodig zal zijn voor compensatie van de ouderdomsvoorziening en huurverhoging.

Ons oordeel luidt anders. Wij menen, dat noch Regering noch werkgevers, om van de werknemers maar te zwijgen, in oktober 1954 van oordeel waren, dat de ruimte voor de loonsverhoging van 6 pCt. nog moest worden verkregen. Het Stichtingscompromis wijst in een heel andere richting. En wij achten het onaanvaardbaar, dat bij een stijging van het nationale inkomen van 8 pCt. per hoofd der bevolking en een loonsverhoging van 2 pCt. van 1 januari 1955 tot 1 januari 1956 op loongebied niets zou kunnen gebeuren. Men zal moeten bedenken, dat dientengevolge zulke sociale spanningen kunnen ontstaan, dat de nationale economie daarvan grote schade zal ondervinden. Het conflict in de Stichting van den Arbeid is daarvan het eerste symptoom. Zou men aan dit starre standpunt vasthouden, dan vrezen wij, dat het niet het laatste en meest schadelijke zal zijn.

Het rapport van de S.-E.R. eindigt met een opsomming van de voor- en nadelen van verschillende maatregelen om een eventuele achterstand in te halen. Voor dat deel van de S.-E.R., dat meende, dat er van achterstand geen sprake is, moet deze opsomming van theoretisch belang zijn geweest. Waar de S.-E.R. geen duidelijke keuze doet, omdat de helft van de Raad o.i. terecht vreesde, dat de besprekingen in de Stichting van den Arbeid en het verkrijgen van een compromis daardoor zouden worden bemoeilijkt, zien wij, omdat dit artikel toch al lang is geworden, van een behandeling van deze opsomming af. Wel vragen wij ons ten slotte af of uit dit onbevredigende rapport niet de les moet worden getrokken, dat deze aanpak van de S.-E.R. niet de juiste is. Er lijkt ons alle aanleiding om dit in de S.-E.R. nader te overwegen.

Amsterdam.

D. ROEMERS.

*Leest met Uw tijd mee*

*Leest de E.-S.B.*

# Belastingvrije conjunctuurreserves voor het bedrijfsleven

*Inleiding: de recente regeringsmaatregelen.*

In mijn artikel in „E.-S.B.” van 19 oktober 1955: „Cyclus der averecht conjunctuurpolitiek?” heb ik op het terrein van de belastingen drie punten aangewezen, waar een zekere rem op de huidige hoogconjunctuur mogelijk zou zijn:

1. de vervroegde afschrijving;
2. de investeringsaftrek;
3. een belastingvrije conjunctuurreserve voor het bedrijfsleven.

Onmiddellijk daarop kondigde de Regering een tweetal maatregelen aan:

1. beperking van de vervroegde afschrijving tot 10 pCt. per jaar;
2. versnelde inning van de vennootschapsbelasting.

De eerste van deze maatregelen gaat in dezelfde richting als mijn suggestie en heeft in de Kamer weinig kritiek ontmoet. Hierover is geen discussie meer nodig. Met de tweede maatregel staat het anders; hiertegen kunnen ook uit conjunctureel oogpunt zekere bedenkingen worden geopperd.

Een eerste bezwaar rijst juist omdat de vervroegde afschrijving en de investeringsaftrek de afgelopen jaren in werking zijn geweest. Het feit, dat bij de versnelde inning van de vennootschapsbelasting wordt uitgegaan van de in het vorig jaar betaalde belasting, brengt nu mee, dat deze maatregel het *geringste* effect heeft voor die bedrijven, die in dat jaar met toepassing van de beide fiscale faciliteiten het *meest* hebben geïnvesteerd. Dit lijkt uit conjunctuurpolitiek oogpunt niet fraai en tevens weinig billijk.

Een tweede bezwaar is, dat de versnelde inning van de vennootschapsbelasting haar effect moet bereiken door middel van de *liquiditeit* en niet door beïnvloeding van de *rentabiliteit* van het bedrijfsleven. Evenals bij een politiek van kredietbeperking wil men hier — zoals ik het vroeger heb uitgedrukt — „de ondernemers *dwingen* om uit geldgebrek rendabele investeringen na te laten, in plaats van hen van de wenselijkheid van beperking te *overtuigen* door de winstgevendheid der investeringen te verminderen” <sup>1)</sup>. De conjuncturele gevaren van deze politiek bestaan hierin, dat de beperking nog *niet effectief* wordt, zolang het bedrijfsleven uit liquide reserves kan putten; terwijl als deze reserves uitgeput raken het effect juist *te groot* kan worden doordat de liquiditeitsvoorkeur uit hoofde van het *voorzorgsmotief* kan toenemen, wanneer men gaat vrezen, dat de krappe liquiditeit in de toekomst tot moeilijkheden zal gaan leiden <sup>2)</sup>. Daarbij komt nog, dat een slechte liquiditeitspositie het bedrijfsleven zeer kwetsbaar maakt voor een teruggang in de conjunctuur. Men zal dan gedwongen zijn om bij een daling van de winst onmiddellijk ook de investeringen sterk omlaag te brengen.

In het bijzonder om deze reden komt het mij voor, dat een *belastingvrije conjunctuurreserve* voor het bedrijfsleven een betere en effectievere mogelijkheid kan bieden om een stabiliserende invloed op de investeringen uit te oefenen. Het lijkt mij daarom nuttig om wat uitvoeriger op de modaliteiten en merites van dit plan in te gaan.

*Het oorspronkelijke plan voor een belastingvrije conjunctuurreserve.*

Het eerste voorstel voor een belastingvrije conjunctuurreserve is gedaan door de kerncommissie voor de werkgelegenheidspolitiek (een commissie, die door het Centraal Planbureau was ingesteld om de mogelijkheden tot het voeren van een conjunctuurpolitiek te onderzoeken) in een rapport dd. 8 september 1948 <sup>3)</sup>. Dit plan is opnieuw aan de orde gesteld in het rapport van de Vereniging voor Belastingwetenschap: „De mogelijkheden ener fiscale conjunctuurpolitiek bij de huidige economische structuur in Nederland”. Het is nadien in de Eerste Kamer ter sprake gebracht door Prof. Molenaar <sup>4)</sup> en is nu ook bij de Algemene Financiële Beschouwingen in de Tweede Kamer in discussie geweest.

Het plan voor een belastingvrije conjunctuurreserve komt in het kort hierop neer: in de hausse wordt aan het bedrijfsleven de gelegenheid gegeven een zeker gedeelte van de winst (vóór belastingaftrek) te storten op een speciale geblokkeerde rekening bij De Nederlandsche Bank <sup>5)</sup>. De aldus gestorte bedragen zouden geen rente dragen, maar dit deel van de winst zou *niet worden belast*. Wanneer de Overheid nu meent, dat een conjunctuurdaling het wenselijk maakt de investeringen te stimuleren kan zij de conjunctuurreserves geheel of gedeeltelijk vrijgeven voor het doen van investeringen. De ondernemer zou dan verplicht zijn de gelden ook voor dit doel te gebruiken. Wil hij dit niet, of wil hij omgekeerd al eerder over zijn gelden beschikken, dan is dit steeds mogelijk, maar dan worden de reserves alsnog op de normale wijze belast.

Het grote voordeel van dit systeem is, dat men aan de ene kant in de hausse een beperking van de investeringen kan bereiken, maar dat men daarmee aan de andere kant *tegelijk een mogelijkheid krijgt om de investeringen bij een daling van de conjunctuur te stimuleren*. Dit is belangrijk, omdat het laatste veelal moeilijker is dan het eerste. In dit opzicht zou een conjunctuurreserve gunstig bij de thans toegepaste versnelde inning der vennootschapsbelasting afsteken. Beide kunnen tot een investeringsbeperking in de hausse leiden; de versnelde inning van belastingen doet dit echter ten koste van een *achteruitgang van de liquiditeit* van het bedrijfsleven, waardoor de financiële situatie van het bedrijfsleven kwetsbaar wordt zodat *een conjunctuurdaling veel gevaarlijker wordt*; bij een conjunctuurreserve ontstaat juist een unieke mogelijkheid om een *recessie tegen te gaan* en wordt de financiële situatie van het bedrijfsleven — zij het op een wat ongewone wijze — verbeterd door een *reserve in de juiste, nl. liquide vorm*.

*Een conjunctuurreserve in samenhang met de investeringsaftrek.*

Bij de discussies in de Tweede Kamer heeft staatssecretaris Van den Berge intussen een aantal bezwaren tegen het hierboven weergegeven plan opgevoerd. Het argument, dat voor hem het zwaarste weegt is wellicht, dat men niet faciliteiten „op elkaar kan stapelen” <sup>6)</sup>, d.w.z. niet naast de vervroegde afschrijving en de investeringsaftrek nog een nieuwe fiscale faciliteit voor con-

<sup>1)</sup> Gepubliceerd in „Sociale Voorlichting”, oktober 1948.

<sup>2)</sup> Handelingen Eerste Kamer 1954-'55, blz. 272 e.v.

<sup>3)</sup> Deze vorm van een geblokkeerde rekening bij De Nederlandsche Bank is uit monetair oogpunt te besten, daar stortingen in de conjunctuurreserve dan tevens de tendentie zullen hebben om de liquiditeit van de particuliere banken te verminderen, hetgeen de rem op de hoogconjunctuur kan versterken.

<sup>4)</sup> Handelingen Tweede Kamer, 1955-1956, blz. 201. Ook in de onlangs verschenen Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer wordt vooral dit bezwaar naar voren gebracht.

<sup>5)</sup> „Crisis der Conjunctuurpolitiek”, Haarlem 1951, blz. 10.

<sup>6)</sup> Zie „Crisis der Conjunctuurpolitiek”, blz. 8 e.v.

conjunctuurreserves aan het bedrijfsleven kan geven. Dit bezwaar is begrijpelijk; toen het plan voor een conjunctuurreserve werd ontworpen bestond de investeringsaftrek nog niet. Maar een cumulatie van deze faciliteiten is ook niet nodig. De vervroegde afschrijving is in de huidige hoogconjunctuur al getemporiseerd, zodat het in eerste instantie om de investeringsaftrek gaat. Wanneer men deze laatste om structurele redenen zou willen behouden, zou men de conjunctuurreserve zeer wel een enigszins andere vorm kunnen geven, die bij deze investeringsaftrek past en *daarvoor in een jaar van hoogconjunctuur een alternatief zou vormen*. Het zou uit een oogpunt van conjunctuurpolitiek zeer aantrekkelijk kunnen zijn om de investeringsaftrek (die een aftrek voor *onmiddellijke* investering of bestelling geeft) in een jaar van hoogconjunctuur te bevanging door een aftrek over de bedragen, die men in een conjunctuurreserve stort om voor *latere* investering te dienen. Wanneer men ook met de vervroegde afschrijving rekening houdt en deze eveneens een harmonische plaats in het complex van regelingen geeft, zou men een stelsel kunnen krijgen, dat niet alleen structureel, maar *tegelijk conjunctureel* gunstig zou werken. De investeringen kunnen dan op een hoog peil worden gebracht en tegelijk worden gestabiliseerd.

De werking van een dergelijk systeem zou men zich als volgt kunnen denken <sup>7)</sup>:

1. In een conjunctureel ongeveer *evenwichtige situatie*, waarin geen aanleiding bestaat om de „timing” van de investeringen te beïnvloeden, maar alleen om het investeringsniveau structureel te stimuleren, kan naast de huidige investeringsaftrek en de vervroegde afschrijving de alternatieve mogelijkheid worden geopend tot het vormen van belastingvrije conjunctuurreserves, die later voor investering kunnen worden gebruikt.

2. Ontstaat een *overspannen hoogconjunctuur*, waarbij hetzij de betalingsbalanssituatie, hetzij een binnenlandse ontwikkeling van overemployment en inflatoire tendenties het wenselijk maken om enige beperking toe te passen, dan kan de vervroegde afschrijving worden getemporiseerd en de investeringsaftrek buiten werking worden gesteld, terwijl de belastingfaciliteiten voor stortingen in de conjunctuurreserve blijven bestaan. De structurele stimulans voor de investeringen blijft dan dus alleen werken voor zover men bereid is de investeringen tevens op de conjunctureel gewenste wijze te „timen”, d.w.z. uit te stellen.

3. In een conjuncturele *recessie*, waar men de investeringen wil stimuleren, kunnen omgekeerd de vervroegde afschrijving en de investeringsaftrek weer in werking treden, terwijl geen stortingen in de conjunctuurreserves meer worden gedaan, maar integendeel deze reserves geheel of gedeeltelijk voor investeringsdoeleinden worden gebruikt. Structurele en conjuncturele stimulansen versterken dan elkaar en kunnen een krachtig en heilzaam effect uitoefenen.

Hoe ver zal de fiscale tegemoetkoming bij de conjunctuurreserve moeten gaan? Dit is een moeilijke vraag. Voor een juiste beslissing zal men twee factoren tegen elkaar moeten afwegen:

a. De conjunctuurreserve moet voor de ondernemers aantrekkelijk genoeg zijn om er aan deel te nemen. Dit betekent, dat deze faciliteit op de een of andere wijze

verder zal moeten gaan dan de vervroegde afschrijving en de investeringsaftrek. De ondernemer zal immers de belastingverlichting door deze beide faciliteiten later altijd nog kunnen bereiken, wanneer hij de gereserveerde bedragen *zelf* tot een conjuncturele recessie bewaart en pas dan tot investeren overgaat met gebruikmaking van investeringsaftrek en vervroegde afschrijving die in een recessie beide in volle werking zullen zijn. Hij loopt dan alleen het risico dat in die recessie de winst zoveel lager wordt, dat in elk geval weinig belasting behoeft te worden betaald. Maar daar staat tegenover, dat hij de gelden intussen door belegging nog rendabel kan maken, terwijl de belastingvrije conjunctuurreserve als renteloos is gedacht <sup>8)</sup>. Aan de andere kant zal bij onmiddellijke investering de hoge rentabiliteit in de hoogconjunctuurjaren een factor zijn, die een grote aantrekkingskracht uitoefent.

b. Hiertegenover staat, dat de faciliteit niet zo ver mag gaan, dat de billijkheid in verhouding tot andere belastingplichtigen uit het oog wordt verloren. De faciliteit zal dus zo nauwkeurig mogelijk moeten worden afgestemd op het privaateconomische offer, dat het gebruikmaken van de conjunctuurreserve voor de ondernemer *zou kunnen* meebrengen. Het vergoeden van een dergelijk offer is niet onbillijk; het is tevens voor de gemeenschap *rationeel*, omdat een grotere stabiliteit een maatschappelijk belang is, waarvoor in de conjunctuurpolitiek ook op andere wijze offers worden gebracht (belastingverlaging, openbare werken met een laag rendement, etc.).

Wil men op deze wijze tot een juiste afstemming komen, dan lijkt het mij gewenst om de suggestie van Prof. W. J. de Langen te volgen en een zekere relatie te scheppen tussen de belastingreductie en het *aantal jaren, dat de ondernemer met investeren wacht*. Het offer, dat door de ondernemer wordt gebracht zal immers met dit aantal jaren recht evenredig zijn. In de gedachtengang van collega De Langen zou men op die wijze, ook wanneer de ondernemer zelf zijn gelden zou willen terugnemen, volgens een geleidelijk oplopende schaal al een zekere belastingreductie moeten geven. Deze reductie zou echter aanzienlijk groter moeten zijn, wanneer de Regering in een conjunctuurteruggang *wenst*, dat de reserves voor investering zullen worden gebruikt. Een grotere reductie is dan verantwoord en billijk omdat de ondernemer nu moet worden gebracht tot iets wat hij anders maar in beperkte mate zal doen: investeren bij een teruglopende conjunctuur met lagere winstvooruitzichten. De belastingreductie zou in dit geval niet alleen een compensatie moeten geven voor het gemiste rendement in de jaren, dat de reserves renteloos hebben gewacht; ook de lage winstkansen en hogere risico's in een jaar van lagere conjunctuur moeten een tegenwicht krijgen.

Wanneer men van deze overwegingen uitgaat, en daarbij een logische aansluiting zoekt bij het stelsel van de investeringsaftrek, lijkt het juist om de belastingfaciliteiten van de conjunctuurreserve in deze geest te regelen:

1. Wanneer men in een jaar van hoogconjunctuur een bedrag in de conjunctuurreserve stort, mag men dit bedrag onmiddellijk en in zijn geheel van de belastbare winst van dat jaar aftrekken; wanneer men later in een jaar van laagconjunctuur tot investering overgaat, zou ditzelfde bedrag dan fiscaal moeten worden afgeschreven

<sup>7)</sup> Bij de uitwerking van deze herziene conjunctuurreserves maak ik gaarne gebruik van de waardevolle suggesties en opmerkingen, die collega W. J. de Langen in de vergadering van de Vereniging voor Belastingwetenschap op 29 november 1954 over dit onderwerp heeft gemaakt. Zie Geschrift no. 89 van de Vereniging voor Belastingwetenschap, blz. 15/17.

<sup>8)</sup> Zie de betreffende opmerking van Prof. W. J. de Langen, Geschrift no. 87, blz. 17.





belastingaftrek van 4 pCt. van de gereserveerde bedragen ongeveer te niet doen. De neiging om stortingen in de conjunctuurreserve te doen en daartegenover krediet op te nemen, zou dan alleen van belang kunnen zijn, wanneer een depressie met vrij grote zekerheid en in de nabije toekomst wordt verwacht. Om te voorkomen, dat men in dergelijke gevallen op onredelijke wijze zou kunnen profiteren, zou men het bedrag, dat men in de conjunctuurreserve mag storten, kunnen beperken tot de in het vorig jaar gemaakte winst, of eventueel tot een zeker gedeelte daarvan.

4. De maatregel is vooral van betekenis voor uitbreidingsinvesteringen en niet voor vervangingsinvesteringen, doch deze twee kunnen in de praktijk niet steeds worden onderscheiden.

Dit bezwaar, dat in het rapport niet bijzonder duidelijk is omschreven, zal waarschijnlijk moeten worden opgevat in de zin, waarin ook staatssecretaris Van den Berge dit heeft gedaan: „de maatregel dient eigenlijk tegen uitbreidingsinvesteringen te werken en niet tegen vervangingsinvestering. Hoe kan men echter het onderscheid tussen die twee praktisch hanteren?”<sup>14)</sup> Het komt mij voor, dat het niet nodig is dit onderscheid te maken. Conjunctureel gaat het er alleen om, dat investeringsuitgaven tot een zeker bedrag van de hoogconjunctuur naar de laagconjunctuur worden verschoven. De vraag met welke investeringen dit het beste kan gebeuren, kan en moet geheel overgelaten worden aan het beleid van de ondernemer. Wanneer deze in bepaalde gevallen liever zekere vervangingsinvesteringen dan uitbreidingsinvesteringen wil uitstellen, behoeft de Overheid daar geen bezwaar tegen te maken. Het kan integendeel in een hoogconjunctuur zelfs gunstig zijn wanneer op die wijze — door het langer in gebruik blijven van bepaalde machines — de capaciteit tijdelijk wordt vergroot. De conjunctuurreserve kan dan — evenals de investeringsaftrek — op alle investeringen voor uitbreiding en vervanging van toepassing zijn.

5. Bij structurele kapitaalschaarste zou het ongewenst zijn de investeringen te remmen; er is ook nu nog structurele kapitaalschaarste in ons land. Hier komt de relatie tussen structuur- en conjunctuurpolitiek aan de orde; een punt, waarover naar het mij voorkomt vaak verwarring heerst: Met betrekking hiertoe zou ik in het algemeen willen stellen, dat de structuurpolitiek zich binnen het kader van een juiste conjunctuurpolitiek moet bewegen en dat het niet juist is de eisen, die de conjunctuurpolitiek stelt op te offeren aan de structuurpolitiek. Wanneer structureel een hoog investeringsniveau nodig is kan men maatregelen nemen, die op de lange termijn de investeringslust stimuleren. Deze zullen echter uiteraard niet zo ver mogen gaan, dat het niveau van de investeringen blijvend boven dat van de besparingen komt te liggen; dit zou immers permanent tot inflatie en betalingsbalanstekorten leiden. Wanneer de spaarquote structureel niet hoog genoeg wordt geacht zal de structuurpolitiek zich derhalve op het verhogen van deze spaarquote moeten richten. En wanneer men de structuurpolitiek zo denkt: op lange termijn gericht op een evenwicht tussen het niveau van investeringen en besparingen, dan past het daarbij volkomen om tegelijk een conjunctuurpolitiek te voeren, waardoor in een hausse, waarin de investeringen de besparingen gaan overtreffen een zekere rem op de investeringsactiviteit wordt geplaatst en daartegenover in een baisse een extra stimulans aan de investeringen wordt gegeven. Deze combinatie van

structuur- en conjunctuurpolitieke doelstellingen zou juist bij een belastingvrije conjunctuurreserve op elegante wijze te verwezenlijken zijn. Hierboven bleek immers reeds, hoe deze reserve tegelijk een stimulans voor de investeringslust op lange termijn en een instrument tot een geschikte „timing”, dus tot stabilisatie van de investeringen zou kunnen zijn.

6. „Het is niet duidelijk, hoe moet worden gehandeld, indien een depressie lang op zich zou laten wachten”. Hier ligt inderdaad een moeilijk punt. Het hierboven ontwikkelde plan zou daarvoor echter een oplossing kunnen geven. Dit plan houdt nl. in, dat zowel de „normale” belastingreductie van jaarlijks 4 pCt. over de gestorte bedragen als ook de som van deze „normale” reductie en de extra reductie bij besteding in een depressie niet meer dan 100 pCt. kunnen bedragen. Dit heeft ten gevolge, dat na 12 jaar de extra reductie, die de ondernemer in een depressie zou kunnen krijgen, zal gaan verminderen. Na 12 jaar is immers de „normale” reductie tot 48 pCt. opgelopen; zou dan een depressie ontstaan dan kan nog een extra reductie over 48 pCt. van de gestorte bedragen worden gegeven, waarmee het maximum van 100 pCt. bijna zou zijn bereikt. Na 14 jaar echter zou de normale reductie al tot 56 pCt. zijn opgelopen, zodat voor een extra reductie niet meer dan 44 pCt. overblijft. Aldus zou de in een depressie te geven extra reductie hoe langer hoe kleiner worden en ten slotte na 25 jaar geheel zijn verdwenen. Daarmee zou natuurlijk ook de aantrekkelijkheid voor de ondernemer om zijn middelen in de conjunctuurreserve te laten, geleidelijk verminderen en ten slotte geheel verdwijnen. Indien er in het geheel geen depressie komt is dus te verwachten, dat de ondernemers geleidelijk hun gelden uit de reserve zullen gaan terugnemen. Dit zou op zichzelf juist zijn: wanneer de conjunctuurreserve onnodig blijkt te zijn, loopt zij langzaam leeg. Alleen zou dit leeglopen op een ongelegen moment kunnen komen en een hausse extra kunnen stimuleren. Dit gevaar wordt echter zeer beperkt, doordat het leeglopen geleidelijk zou gaan. Bovendien zou de Regering zich hiertegen enigszins kunnen wapenen door te bepalen, dat een zekere opvraagtermijn van bijv. een half jaar in acht genomen zou moeten worden. Een dreigende opvraging op grote schaal en op een conjunctureel ongunstig moment, zou men dan tijdig zien aankomen, zodat zekere tegenmaatregelen tot het op andere wijze weer afremmen van de investeringen kunnen worden voorbereid.

7. Als laatste bezwaar wordt in het rapport van de Vereniging voor Belastingwetenschap genoemd, dat de aankondiging van overheidswege, dat men tot investeren moet overgaan, een averechtse uitwerking zal hebben, daar „het publiek dit zal opvatten als het begin van een nieuwe economische ramp”. Dit gevaar lijkt mij niet zo groot; er is bovendien in het rapport op gewezen, dat hetzelfde gevaar zich bij een openbare werken-politiek evenzeer zou kunnen voordoen. Zou men voor dit bezwaar opzij gaan, dan zou men inderdaad geen enkele conjunctuurpolitiek kunnen voeren. Wel kan het echter nuttig zijn om het belang van de psychologische reacties van het bedrijfsleven op de conjunctuurpolitieke maatregelen van de Overheid in het oog te houden. Bij de New Deal in Amerika hebben ongunstige psychologische reacties van het bedrijfsleven waarschijnlijk inderdaad een tegenwerkende invloed uitgeoefend<sup>15)</sup>. Het komt er daarom op aan conjunctuurpolitiek te voeren op een

<sup>14)</sup> Deze conclusie kwam o.a. naar voren in mijn proefschrift: „Loonshoogte en Werkgelegenheid”, blz. 121 en 122.

<sup>15)</sup> Handelingen, Eerste Kamer, 1954-'55, blz. 293.

wijze, die de sympathie en het vertrouwen van het bedrijfsleven heeft. Het lijkt mij toe, dat in dit opzicht het instrument van de belastingvrije conjunctuurreserve juist grote voordelen zou kunnen hebben. Bij de uitvoering van dit plan zou men zeer goed tot een zekere samenwerking met het bedrijfsleven kunnen komen. Een commissie met vertegenwoordigers van Overheid, bedrijfsleven en wetenschap zou regelmatig de conjuncturele ontwikkeling en de gang van zaken met betrekking tot de conjunctuurreserve kunnen bespreken teneinde de Regering omtrent te nemen maatregelen te kunnen raden. Wij mogen zeker verwachten, dat het bedrijfsleven dan alle begrip voor deze maatregelen zal tonen.

#### Conclusie.

Wanneer wij al deze argumenten overzien, kunnen wij derhalve de conclusie trekken, dat de tegen de conjunctuurreserve ingebrachte bezwaren alle kunnen worden weggenomen of althans zeer sterk beperkt, wanneer men het plan langs de hier aangegeven lijnen herzielt. Aan de andere kant kan dit herziene plan zeer belangrijke voordelen hebben. De belangrijkste hiervan zijn, kort samengevat:

1. De Regering krijgt een nieuw instrument tot beïnvloeding van de particuliere investeringen, dat gemakkelijk manipuleerbaar is. Nu de begroting hoe langer hoe moeilijker manipuleerbaar blijkt, is dit van des te groter belang.
2. In de huidige hoogconjunctuur kan een rem op de investeringen worden verkregen op een voor het bedrijfsleven acceptabele en zelfs aantrekkelijke wijze.
3. Daardoor ontstaat tegelijk een unieke mogelijkheid om de investeringen in een latere depressie te stimuleren.
4. Een synthese tussen structuur- en conjunctuurpolitiek kan worden bereikt; de conjunctureel ongunstige effecten van een structurele maatregel als de investeringsafrek kunnen worden weggenomen.
5. Bij de uitvoering van de regeling kan een nuttige samenwerking met het bedrijfsleven groeien.

De invoering van een belastingvrije conjunctuurreserve lijkt mij daarom in alle opzichten gewenst en juist in de huidige conjunctuurfase bijzonder actueel en nuttig.

Rotterdam.

Prof. Dr. H. J. WITTEVEEN.

## Wat komt er terecht van het Internationaal Atoombureau?

Niet alleen in nationaal en continentaal verband worden de atoomproblemen besproken, doch ook is er nog steeds het streven om uiteindelijk te komen tot een samenbundeling van activiteiten op het gebied van atoomenergie in een groter, in een wereldverband. De concrete uiting van dit streven is het op stapel staande Internationaal Atoombureau.

Het idee voor dit Bureau is uitgegaan van President Eisenhower bij gelegenheid van zijn rede voor de Assemblée van de Verenigde Naties op 8 december 1953. De wereldpers en allen die met het atoomprobleem betrokken waren hebben dit idee in die dagen en ook geruime tijd daarna voor het wereldforum gebracht en het in het middelpunt van de internationale belangstelling geplaatst.

Het is echter weer lange tijd geleden dat men over het plan voor een Internationaal Atoombureau iets vernomen heeft en daarom is het bericht belangrijk dat het State Department van de Verenigde Staten een aantal landen heeft uitgenodigd voor een conferentie, die op 28 februari a.s. te Washington zal plaatsvinden (na twee maal uitgesteld te zijn) met het doel een ontwerp-statuuut voor een op te richten Internationaal Atoombureau te bestuderen.

Aan genoemde conferentie nemen deel: Australië, België, Brazilië, Canada, Engeland, Frankrijk, India, Portugal, de Sovjet-Unie, Tsjechoslowakije, de Verenigde Staten en Zuid-Afrika; dit zijn dus alleen landen die de beschikking hebben over de kernbrandstoffen uranium en/of thorium.

Omdat verwacht kan worden dat uit deze conferentie over enige tijd de definitieve oprichting van een Internationaal Atoombureau zal resulteren, is het nuttig om eens de achtergrond, het ontstaan, de ontwikkeling en de mogelijke consequenties van deze conferentie, te bezien.

#### De achtergrond van de rede van Eisenhower.

De belangstelling voor het gebruik van atoomenergie

lag, door oorlogsomstandigheden, allereerst op militair terrein. Toen de storm geluwd was na de tweede wereldoorlog, kreeg men een overzicht en een indruk van de enorme bedragen die geïnvesteerd waren in fabrieken en laboratoria voor de ontwikkeling van de atoomenergie en daarnaast zag men toen in de verte de diverse mogelijkheden die deze energiebron de mensheid kon bieden. De eerste schrede op het pad naar het vreedzaam gebruik van atoomenergie werd dus vergemakkelijkt eensdeels door het feit dat men in vele opzichten reeds over de noodzakelijke apparatuur beschikte (initiale investering had dus reeds voor een deel plaats gevonden) en anderdeels doordat men in het eerste research-stadium reeds in bepaalde richtingen perspectieven had gevonden.

Wie zou deze eerste schrede zetten? Het leed geen twijfel dat dit de Overheid zou zijn. Zou hierdoor de Overheid een monopolie op dit terrein krijgen of zou het particuliere bedrijfsleven eveneens na verloop van tijd dit pad naar het vreedzaam gebruik van atoomenergie kunnen betreden? De Wet Mac-Mahon van 1946 legde eigenlijk elk particulier initiatief aan banden en gaf de prioriteit aan de Overheid. Dit laatste is voor de eerste jaren na de wereldoorlog zeer begrijpelijk want alleen de Overheid had op dit nieuwe terrein kunnen investeren en risico's kunnen nemen. Het was echter duidelijk dat het particulier initiatief zich snel op deze ontwikkeling zou werpen en het gevolg was een steeds groter wordende controverse tussen Overheid en particulier. Deze controverse maakte op den duur een wijziging in de Amerikaanse atoomwetgeving noodzakelijk.

Naast dit alles (interne oorzaken) speelde nog een groot extern feit. De Verenigde Staten hadden zich na de oorlog lange tijd heer en meester gevoeld ten opzichte van het buitenland op het gebied van de atoomenergie. De activiteit en vindingrijkheid van Rusland en Engeland had men blijkbaar een weinig onderschat en het leek toen ook voordeliger voor de Verenigde Staten om met zijn

kennis en mogelijkheden zo snel mogelijk naar buiten te treden en daardoor de andere landen te noodzaken ook hun troeven op tafel te leggen. Al deze factoren bij elkaar alsmede de wil om internationaal het initiatief te behouden inspireerden tot de rede die President Eisenhower op 8 december 1953 hield. De inhoud van deze rede kwam in grote lijnen hierop neer:

1. Overdracht aan een internationaal orgaan van voorraden normaal en verrijkt uranium, thoriummetaal, U233, U235, U238, plutonium en verwante stoffen door de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en andere landen die dergelijk materiaal bezitten.
2. Toewijzing van deze materialen, door dat internationaal orgaan ten behoeve van landbouw, geneeskunde en op den duur voor het opwekken van energie, aan andere landen.
3. Een raad van gouverneurs zou voor het internationaal orgaan gevormd worden met een beperkt lidmaatschap, waarin zowel bijdragende als ontvangende landen vertegenwoordigd zullen zijn.
4. Er zou een verdrag tussen alle landen gesloten worden, die zouden willen deelnemen aan het plan, ter bepaling van normen en beginselen waaronder het orgaan zal werken.
5. Via het internationaal orgaan zal uitwisseling van inlichtingen over de ontwikkeling van het vreedzaam gebruik van atoomenergie plaatsvinden.
6. De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zullen gelijkwaardige bijdragen leveren in atoommateriaal om het plan in werking te doen treden.
7. Het materiaal zou eigendom worden van het internationaal orgaan.

Zoals men ziet, worden in deze regels alleen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie met name genoemd. Dit impliceert dat er allereerst tussen deze beide landen overleg moest plaatsvinden; wij komen hier nog op terug. Het is echter noodzakelijk dat daaraan voorafgaat een korte uiteenzetting van de mogelijkheid van de Verenigde Staten om zelf volledig aan dit plan mee te kunnen werken.

#### *De strijd om een nieuwe atoompolitiek in de Verenigde Staten.*

Het is wel duidelijk dat het hierboven ontvouwd plan van Eisenhower niet mogelijk zou zijn onder de bestaande bindende wetgeving op het gebied van atoomenergie. Op 17 februari 1954 verzocht dan ook President Eisenhower het Congres machtiging voor het bewerkstelligen van een grotere samenwerking tussen de Amerikaanse Regering, haar bondgenoten en haar eigen particuliere industrie bij de ontwikkeling van de atoomenergie. Dit hield in, het verzoek om wijziging van de Wet MacMahon van 1946 (deze beperkte o.a. de uitwisseling van gegevens met het buitenland en verbood de Amerikaanse industrie splijtbaar materiaal te bezitten of te vervaardigen) en om toestemming, splijtbaar materiaal te verstrekken aan bevriende naties voor industrieel gebruik en voor onderzoekingen. In concreto stelde hij toen dat hij van het Congres toestemming nodig had voor het tot stand brengen van:

1. uitwisseling van gegevens met de bondgenoten over het gebruik van atoomwapens;
2. verstrekking van splijtbaar materiaal aan bevriende landen in hoeveelheden, die voldoende zijn voor „industriële gebruik en voor onderzoek“;
3. verzachting van de beperkingen voor Amerikanen, die deelnemen aan de productie van splijtbaar materiaal in het buitenland;
4. betere regels voor toezicht op en verspreiding van atoomgegevens;
5. de mogelijkheid dat de Amerikaanse industrie atoomreactoren en splijtbaar materiaal kon bezitten, huren en vervaardigen.

Bij zijn verzoek wees Eisenhower er nog eens uitdrukkelijk op dat de Verenigde Staten niet langer een monopoliepositie innemen op het gebied van de ontwikkeling van atoomenergie. Tevens legde hij er de nadruk op dat de Verenigde Staten, bij het verstrekken van splijtbaar materiaal aan het buitenland, de garantie moeten hebben dat het materiaal door het ontvangende land niet voor militaire doeleinden wordt gebruikt.

Sinds het indienen van dit verzoek moest meer dan een half jaar verlopen voordat Eisenhower op 30 augustus 1954 een nieuwe wet betreffende de atoomenergie kon tekenen. De aanvaarding van deze nieuwe wet vond pas plaats nadat een gezamenlijke commissie van de Amerikaanse Senaat en het Huis van Afgevaardigden een compromis bereikt had speciaal t.a.v. de patentenkwestie, die het grote struikelblok vormde in de nieuwe atoomwetgeving. Volgens dit compromis nu zou de regeringscontrole op de meeste patenten op het gebied van de atoomenergie nog vijf jaar gehandhaafd blijven waarna de particuliere belangen hiervan gebruik zouden kunnen maken.

In eigen land had Eisenhower dus nu bereikt:

1. dat het voortaan mogelijk werd dat particuliere ondernemer in de Verenigde Staten atoomenergie konden gaan opwekken
2. dat het de Regering toegestaan werd om, onder bepaalde garanties, inlichtingen over kernsplijting te verstrekken aan haar bondgenoten.

President Eisenhower verklaarde na de tekening te vertrouwen dat door de inschakeling van het particulier initiatief de nationale kracht zou toenemen.

Met deze nieuwe wetgeving was het de Verenigde Staten ook mogelijk geworden om na te komen en uit te voeren hetgeen Eisenhower als een internationaal plan naar voren had gebracht. De Verenigde Staten hadden echter voor dit plan de medewerking nodig ook van andere landen. Zoals wij hierboven reeds aanstipten was de medewerking allereerst gevraagd aan de Sovjet-Unie. Wij zullen daarom even stilstaan bij het overleg dat plaatsvond tussen de Verenigde Staten en dit land.

#### *Het overleg met de Sovjet-Unie.*

Korte tijd na de rede van Eisenhower hebben de Verenigde Staten contact gezocht met de Sovjet-Unie inzake het instellen van een Internationaal Atoombureau. Over dit eerste contact — dat o.a. plaatsvond op de conferentie van Berlijn in februari 1954 tussen Dulles en Molotov — werd weinig gepubliceerd. Op 1 mei 1954 verklaarde Dulles dat de Verenigde Staten zich, bij gebrek aan belangstelling van de Sovjet-Unie, vrij voelden om met andere landen de plannen voor een Internationaal Atoombureau uit te werken; de Sovjet-Unie zou echter altijd aan de besprekingen deel kunnen nemen als zij dat wenste. Eind mei van dat jaar vernam de wereld officieel via een rede die Eisenhower hield over de internationale toestand bij gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de Columbia-Universiteit te New York, dat de besprekingen met de Sovjet-Unie hoegenaamd geen succes hadden gehad. Naderhand bleek dat de Sovjet-Unie eigenlijk geen enkele mogelijkheid had opengelaten om onmiddellijk te geraken tot het door Eisenhower bedoelde Bureau.

Op 23 september 1954 kwam Dulles, bij de opening van het debat over de wereldproblemen in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, weer terug op het grote plan van Eisenhower, hetgeen, zo zei hij, door de Sovjet-Unie was verworpen. Bij deze gelegenheid stelde Dulles in concreto voor:

1. Oprichting van een Internationaal Atoombureau voor vreedzame doeleinden, waarin alle landen van de wereld zitting zouden kunnen hebben (Dulles sprak de hoop uit dat dit Bureau reeds in 1955 zou functioneren).
2. Een internationale wetenschappelijke conferentie teneinde dit plan te bestuderen. Deze conferentie zou in het voorjaar van 1955 onder auspiciën van de Verenigde Naties moeten bijeenkomen.
3. Bovendien zullen de Verenigde Staten een wetenschappelijke instelling in het leven roepen, om buitenlanders in staat te stellen zich vertrouwd te maken met de beginselen van vreedzame toepassing van atoomenergie.
4. Een groot aantal buitenlandse medici zal in staat gesteld worden om in Amerikaanse kankerinstututen kennis te nemen van de modernste atoomtechnische methoden, die ter bestrijding van deze ziekte worden toegepast.

Dulles deelde verder mede dat het humanitaire doel van het Internationaal Atoombureau geen uitstel kon lijden: het verheugde hem dat de Sovjet-Unie een stilte van vijf maanden verbroken had door een nota aan de Amerikaanse Regering te overhandigen, waarin het zich bereid verklaard had de besprekingen over het Bureau voort te zetten. Enkele dagen later publiceerden de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, na onderling overleg, bijzonderheden over de Amerikaanse voorstellen en de mislukte pogingen van de twee landen om tot overeenstemming over het plan te komen.

Om het verdere verloop van de onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie te verklaren is het nodig dat wij eerst nog nagaan hoe de andere landen reageerden op het plan van Eisenhower inzake een Internationaal Atoombureau.

#### *Het overleg met andere landen.*

Zoals uit het bovenstaande blijkt, hebben de Verenigde Staten eerst getracht om inzake het voorstel van Eisenhower (die nota bene eerst nog door het Congres gemachtigd moest worden om dit plan te kunnen uitvoeren) tot overeenstemming en gezamenlijke actie met de Sovjet-Unie te komen. Toen dit mislukte, verklaarde Dulles op 1 mei 1954 dat de Verenigde Staten zich nu volkomen vrij voelden om met andere landen in deze overleg te plegen. De landen, waarmee de Verenigde Staten toen overleg pleegden, waren uiteraard de leveranciers van kernbrandstoffen; in eerste instantie waren dat Australië, België, Canada, Engeland, Frankrijk, Portugal en Zuid-Afrika.

Wat dat contact met andere landen betrof, deelde Cabot Lodge mede dat de Verenigde Staten bezig waren met het openen van besprekingen over het sluiten van bilaterale verdragen betreffende de levering van atoommateriaal aan fabrieken en laboratoria in het buitenland als onderdeel van het programma om samen te werken aan de ontwikkeling van atoomenergie voor vreedzame doeleinden. Deze verdragen zouden een grote vooruitgang betekenen en zij zouden de verwezenlijking van Eisenhowers plannen voor een Internationaal Atoombureau snel dichterbij brengen.

De Verenigde Staten zouden ook — zo verklaarde Cabot Lodge — in 1955 reeds een aanvang willen maken met de opleiding van personen voor de behandeling van kernreactoren en met cursussen in veiligheidsmaatregelen. Hij beklemtoonde dat het voorgestelde atoomorgaan tot stand zou komen door onderhandelingen tussen de betrokken regeringen en dat de juiste relatie tot de Verenigde Naties moest wachten tot het orgaan zelf tot stand was gekomen. Het orgaan zelf zou overleg plegen en samenwerken met organen van de Verenigde Naties die zich bezig houden met het werk dat hiermede in verband

staat en met organisaties voor atoomenergie van leden van de Verenigde Naties.

#### *Eisenhowers plan voor een Internationaal Atoombureau aangenomen.*

De Verenigde Staten hebben steeds, sinds de Russen het oorspronkelijke plan van Eisenhower verwierpen, de deur voor nieuwe onderhandelingen open gelaten, maar zij bleven toch ook weer niet op de Sovjet-Unie wachten; zij hebben — zoals hierboven reeds uiteengezet — na het mislukken van overeenstemming, contact opgenomen met andere landen. Met de steun van deze is ten slotte een nieuw voorstel uit de bus gekomen, dat bekend staat als het „voorstel van zeven”. In dit voorstel wordt naar voren gebracht dat het Internationaal Atoombureau na zijn oprichting moet onderhandelen over een passende vorm van overeenkomst met de Verenigde Naties. Hiermede werd de oorspronkelijke bedoeling, om dit Bureau eenzelfde plaats te geven als de andere gespecialiseerde organen der Verenigde Naties (waartegen de Sovjet-Unie bezwaren had gemaakt), te niet gedaan. Bovendien houdt dit voorstel in dat dit toekomstig orgaan slechts als een Verrekenkamer of Clearing House zal fungeren (het zal het splijtbaar materiaal rechtstreeks doorgeven van het leverende aan het ontvangende land) en niet als een bureau dat de controle zal hebben over het geschonken splijtmateriaal.

Voegt men bij dit gewijzigde voorstel ook nog het Amerikaanse plan om in 1955 een wetenschappelijke conferentie onder de auspiciën van de Verenigde Naties te houden en de bekendmaking op 15 november 1954 dat de Verenigde Staten 100 kg splijtbaar materiaal ter beschikking willen stellen (gevolgd door het aanbod van Engeland van ca. 20 kg) voor experimentele reactoren in het buitenland, dan moest men, menselijkerwijs gesproken, wel uiteindelijk komen tot overeenstemming in de Verenigde Naties en dan speciaal met de Sovjet-Unie. Een langer tegenwerken of weigeren zou de publieke opinie tegen de Sovjet-Unie in het harnas kunnen jagen en het doen voorkomen alsof dit land niet voelde voor een internationaal orgaan dat uitsluitend vredelievende doelstellingen heeft. Bovendien zou dit vredesinitiatief, bij niet medewerken van de Sovjet-Unie, nog meer op de voorgrond treden en dit zou voor de Russische politiek nadelig kunnen zijn. Nadat dus de Sovjet-Unie, om welke reden dan ook, het plan acceptabel gevonden had en de overige landen reeds eerder in principe accoord waren gegaan, werd op 23 november 1954 ten slotte het plan van Eisenhower voor een Internationaal Atoombureau unaniem door de Verenigde Naties aangenomen.

Deze aanvaarding hield nog niet in dat er een bepaald concreet uitgedokterd Atoombureau opgericht werd, maar betekende alleen dat men het er in de Verenigde Naties over eens geworden was dat een zodanig Bureau opgericht zou worden. Hiermede was de eerste ronde in de strijd om een Internationaal Atoombureau uitgevochten. In de tweede ronde zou opgelost moeten worden hoe de verhouding van dit Bureau zou worden ten opzichte van de Verenigde Naties en hoe het Statuut voor dit Bureau er uit zou zien.

Wat het eerste punt — de verhouding tot de Verenigde Naties — betreft, is, voor zover wij kunnen nagaan, nog geen besluit gevallen. Op het tweede punt — het ontwerpen van een definitief statuut voor een Internationaal Atoombureau — heeft de in het begin van dit artikel vermelde conferentie van 28 februari a.s. betrekking.

Deze speciale conferentie, waarover wij reeds de

bijzonderheden gegeven hebben, werd gepland bij een besluit van de politieke commissie van de Verenigde Naties op 27 oktober 1955; bij deze gelegenheid werd ook besloten dat binnen twee of drie jaar een nieuwe internationale atoomconferentie zou plaatsvinden (de eerste internationale atoomconferentie vond plaats te Genève in augustus 1955).

Dit besluit tot het houden van een speciale conferentie voor het definitief vaststellen van de tekst van het statuut van een Internationaal Atoombureau is met veel moeite tot stand gekomen. Een zeer groot aantal amendementen en moties maakte het, door achttien landen ingediende, voorstel hiertoe bijna onmogelijk. Nederland heeft o.a. bij het debat over deze kwestie veel bijgedragen tot het scheppen van een sfeer die aanvaarding van de voorgestelde speciale conferentie acceptabel maakte (de Sovjet-Unie ageerde o.a. tegen het feit dat communistisch China aan deze voorgestelde speciale conferentie niet zou kunnen deelnemen).

*Nabeschouwing over het streven naar internationale samenwerking inzake atoomenergie.*

Uit hetgeen hier in het kort naar voren is gebracht, zijn vele punten aan te wijzen die een uitvoerige beschouwing op zich waard zijn. Zo moet allereerst opgemerkt worden dat het plan voor een Internationaal Atoombureau een hele reeks van activiteiten in het vreedzame vlak van de atoomenergie heeft ontketend. De bilaterale accoorden die in de loop van 1954 en 1955 door de Verenigde Staten en vele landen (waaronder ook Nederland) zijn afgesloten, zijn een direct gevolg van het Amerikaanse offensief voor het vreedzaam gebruik van atoomenergie. Daar komen nog de vele mogelijkheden — buiten deze accoorden — bij die aan deskundigen geboden worden om zich op de hoogte te stellen van de nieuwste ontwikkelingen op dit gebied. Ten slotte is de grote internationale atoomconferentie die in augustus 1955 te Genève plaatsvond eveneens als een uitvloeisel te beschouwen, terwijl dit ook het geval is ten opzichte van de tweede soortgelijke conferentie die over twee of drie jaar zal plaatsvinden.

Nu intussen in Europa hard gewerkt wordt om een atoomplan te kiezen en de inhoud van verschillende plannen bekend zijn geworden, is men geneigd om vergelijkingen te gaan trekken. In het Euratom-plan is een bepaling opgenomen dat de deelnemende landen hun splijtbaar materiaal in een pot samen zullen brengen waaruit het ook weer volgens bepaalde regels verdeeld zal worden. Dit alles zal plaatsvinden onder een supranationaal gezag. Het oorspronkelijke atoomplan van Eisenhower nu voorzag in het oprichten van een zgn. Atoom„bank”, aan welke bepaalde hoeveelheden splijtbaar materiaal toevertrouwd zouden worden en dat dit materiaal ook weer kon distribueren (met in achtning van verschillende bepalingen). Dit oorspronkelijke plan is reeds vrij spoedig gekelderd en het voorstel dat in de „zeven-landen-resolutie” vervat is heeft het aldus veranderd dat het op te richten Internationaal Atoombureau slechts zal fungeren als een Clearing House.

Is dit een voorbode van het Europese standpunt ten opzichte van het betreffende onderdeel van het Euratom-plan? Wanneer dit het geval is dan betekent dat voor Nederland alvast een minder aantrekkelijk punt. De landen immers die geen splijtbaar materiaal bezitten zullen bij een clearing-systeem gedwongen worden om onderhandelingen te gaan voeren met landen die wel over dit materiaal beschikken. Dit kan aanmerkelijk meer moeilijkheden met zich brengen dan in het geval dat elk

land bij een centraal bureau, dat de beschikking heeft over een hoeveelheid splijtbaar materiaal, moet aankloppen en dan op grond van bepaalde objectieve vooraf vastgestelde regels al of niet geholpen wordt.

Ook de plaats die het Internationaal Atoombureau in zal nemen ten opzichte van de Verenigde Naties is een punt van groot belang. Dit probleem vertoont nl. een zekere parallel met de kwestie van de supranationaliteit bij het Euratom-plan en het plan Monnet. Het zou ons te ver voeren wanneer wij op dit probleem op dit moment zouden ingaan, doch ook zonder verdere uitwijding zal het belang van de speciale conferentie op 28 februari a.s. denkkelijk wel voldoende duidelijk zijn.

Zwolle.

Drs. P. M. H. CREMERS.

## NATIONALE NOTITIES

### Prof. Goudriaans a-deterministische visie op de economische en de politieke ontwikkeling

In zijn boek „Economie in zestien bladzijden” ontwikkelt Prof. Goudriaan, zoals bekend, een a-deterministische visie op het economisch leven.

De deterministische beschouwingwijze heeft naar zijn mening op het gebied van de sociale economie zeer schadelijk gewerkt. Zij heeft, aldus Prof. Goudriaan, met name met betrekking tot het conjunctuurverschijnsel geleid tot een noodlottige passiviteit, voortkomend uit de gedachte dat crises onvermijdelijk zouden zijn. Deze instelling meent Prof. Goudriaan thans nog te bespeuren bij de financiële pers, welke zich immers op gezette tijden pleegt te verdiepen in bespiegelingen over de vraag wanneer de volgende crisis zal uitbreken!

Uitgangspunt van Prof. Goudriaans betoog is dat de individuele handelingen van de enkele mens ongedetermineerd zijn. Hieruit vloeien dan op het gebied van de economische ontwikkeling drie axioma's voort, welke tezamen het gehele economisch leven bestrijken:

- 1e. economische verschijnselen, welke het resultaat vormen van de decisies van één economisch subject of van een kleine groep van economische subjecten, zijn onbepaald; zij vertonen een grote mate van variabiliteit en zijn onvoorspelbaar;
- 2e. economische verschijnselen, welke het resultaat vormen van de decisies van een groot aantal onafhankelijk van elkaar reagerende verbruiks- of bedrijfshuishoudingen, zijn daarentegen bepaald; zij vertonen een aanzienlijke mate van constantie („Wet van de grote getallen”). Deze verschijnselen zijn dan ook tot op zekere hoogte wel voorspelbaar;
- 3e. economische verschijnselen, welke het gevolg zijn van de decisies van een groot aantal economische subjecten welke niet onafhankelijk van elkaar reageren, doch bij hun beslissingen met elkanders gedrag rekening houden, zijn weer onbepaald.

Uit deze axioma's volgt dat er in het economisch leven zowel velden van bepaaldheid als velden van onbepaaldheid voorkomen. Tot deze laatste rekent Prof. Goudriaan het gehele conjunctuurverschijnsel. Grootheden als het grondstoffenprijsniveau en de activiteit in de kapitaal-goederenindustrie en daarmee de werkgelegenheid zijn immers op grond van axioma 3 onbepaald; hun waarde is binnen zeer ruime grenzen onzeker en aan onvoorspelbare fluctuaties onderhevig.

Vinden we deze gedachten terug in zijn bovengenoemde boek, in een dezer dagen door hem gehouden causerie, heeft Prof. Goudriaan zijn a-deterministische beschouwingwijze eveneens uitgewerkt op het gebied van de politieke ontwikkeling.

Wederom uitgaande van de ongedetermineerdheid van de individuele handelingen van de enkele mens, komt hij in het politieke vlak tot drie axioma's, welke volkomen analoog zijn aan de bovengenoemde: het resultaat van politieke beslissingen, indien genomen door één individu of een kleine groep, is onbepaald (axioma 1), indien genomen door een groot aantal zelfstandig optredende individuen daarentegen bepaald (axioma 2), en indien genomen door een groot aantal niet onafhankelijk van elkaar reagerende mensen weer onbepaald (axioma 3).

Uit deze axioma's volgt dat we binnen een volk een bepaalde, stabiele, politieke ontwikkeling kunnen verwachten wanneer dat volk bestaat uit tot zelfstandig denken geneigde, eigenzinnige individuen. Een dergelijk volk vormt het hout waaruit de ware democratie gesneden wordt. De frequentieverdeling van de politieke gezindheden binnen een dergelijke gemeenschap benadert de gedaante van een zgn. normale kromme: een relatief grote bezetting van het politieke midden, een relatief geringe bezetting van de uitersten van rechts en van links. Zolang de curve deze gedaante behoudt, treden bij de verkiezingen slechts kleine verschuivingen op, is een grote mate van stabiliteit in de politieke ontwikkeling waarborgd.

Uit de axioma's vloeit echter tevens voort dat een onbepaalde, een instabiele politieke ontwikkeling telkens daar kan worden verwacht, waar de leden ener gemeenschap zich niet als zelfstandig denkende individuen gedragen, doch waar onder hen massavorming, kuddevorming optreedt. Een dergelijke gemeenschap kan nooit een duurzame democratie vormen; zij is rijp voor dictatuur en kan ten allen tijde daaraan ten offer vallen. De frequentieverdeling van de politieke gezindheden binnen zulk een gemeenschap benadert dan ook geenszins de gedaante van een normale kromme, doch kan vele vormen aannemen, zowel die van een relatief grote bezetting van beide extremen als van één van beide. Bij een dergelijke gedaante van de curve vertoont de politieke ontwikkeling der gemeenschap een sterke mate van labiliteit; grote — mogelijk noodlottige — politieke aardverschuivingen kunnen plotseling optreden.

De desastreuze gevolgen welke de cumulatie van beide boven besproken onbepaaldheden, de economische en de politieke, in de jongste geschiedenis heeft gehad zijn, aldus Prof. Goudriaan, maar al te bekend.

De onbepaaldheid in de economische ontwikkeling vóór de laatste wereldoorlog, zich uitend in de ineenstorting van het grondstoffenprijsniveau in de crisis van 1929, leidde immers, mede via de val van het pond sterling, tot financiële en economische ontwrichting en massale werkloosheid. In Duitsland stuitte deze onbepaaldheid in de economische ontwikkeling op de onbepaaldheid in de politieke ontwikkeling aldaar, blijkend uit de stemmenverhouding in de Rijksdag bij de komst van Hitler en beide tezamen leidden tot de voor de mensheid zo noodlottige „Machtsübername”.

De taak, die Prof. Goudriaan voor zich ziet, is daarom tweeledig: tracht zowel de onbepaaldheden in de economische als die in de politieke ontwikkeling op te heffen. Voor het eerstgenoemde doet hij voorstellen aan de hand in zijn boek — het meest bekende daarvan is wel de reeds vele jaren door hem voorgestane invoering ener grondstoffenvaluta —, voor het laatstgenoemde ziet hij geen andere weg dan de lange, moeizame van het opvoeden van alle staatsburgers tot zelfstandig denkende, eigen-

zinnige, met een gezonde dosis kritische zin toegeruste individuen.

Men kan het hier weergegeven betoog van Prof. Goudriaan goeddeels onderschrijven en met de door hem zowel op economisch als op politiek gebied gewezen wegen van harte instemmen, zonder zijn a-deterministische visie te delen.

Zonder dat men de resultante van de handelingen van één of een kleine groep, zowel als van een groot aantal onderling afhankelijk reagerende subjecten, hetzij in het economische, hetzij in het politieke vlak, onbepaald en daarom onvoorspelbaar behoeft te achten, kan men met Prof. Goudriaan instemmen dat zij een grote — en vrijwel steeds ongewenste — mate van variabiliteit vertoont. Wij zouden daarom de axioma's van Prof. Goudriaan in dier voege willen wijzigen dat telkens de begrippen „bepaald” en „onbepaald” worden vervangen door de begrippen „stabiel” en „instabiel”. Op het gebied van de economische ontwikkeling betekent dit bijv. dat we met het erkennen van de inderdaad in hoge mate ongewenste instabiliteit van het grondstoffenprijsniveau en van de gepialiteit van de door Prof. Goudriaan voorgestelde remedie daartegen, haar ongedetermineerdheid en daardoor onvoorspelbaarheid nog niet behoeven te accepteren. Hetzelfde geldt uiteraard voor het gehele conjunctuurverschijnsel.

Rotterdam.

R. IWEMA.

## GELD- EN KAPITAALMARKT

### De geldmarkt.

In verband met het naderen van de 21e van de maand moesten de banken, die in het begin van de lopende kaspercentage-periode een te klein saldo bij De Nederlandsche Bank hadden, dit tekort thans inhalen, hetgeen tot het accumuleren van liquide middelen en derhalve tot een krappe markt leidde. Vooral in de korte termijnen schatkistpapier was er aanbod; het marktdiscounto hiervoor steeg tot ca.  $1\frac{5}{8}$  pCt. per jaar. Onder deze omstandigheden waren er uiteraard ook niet veel middelen voor call beschikbaar; de notering hiervoor bedraagt nu reeds verscheidene weken 1 pCt., het — behoudens voor abnormale toestanden — geldende maximum.

De verhoging van het wisseldisconto resp. de debetrente in rekening-courant van De Nederlandsche Bank met  $\frac{1}{2}$  pCt. tot 3 resp.  $3\frac{1}{2}$  pCt. (dus niet tot  $3\frac{1}{2}$  resp. 4 pCt. zoals de vorige week abusievelijk in deze rubriek werd vermeld) heeft enige onzekerheid in marktkringen verwekt omtrent de handhaving van het afgiftdisconto der Centrale Bank voor 5 jaars-schatkistbiljetten op 2 pCt. p. j. Mede i. v. m. een doorsommigen verwachte verdere verhoging van dit tarief ontstond er grote terughoudendheid t. a. v. de afname van dit papier.

Een ander gevolg van de discountoverhoging was de verhoging van de rentevergoeding door de meeste banken voor aan hen toevertrouwde middelen, welke vergoeding thans merendeels oploopt van  $\frac{3}{4}$  pCt. p. j. voor direct opvraagbare tegoeden tot 2 pCt. p. j. voor deposito's voor 12 maanden vast.

### De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt hielden de hausse- en baissefactoren elkaar de afgelopen week ongeveer in evenwicht. De belangrijkste haussefactor was de gunstige medische verklaring over de gezondheids toestand van Pres. Eisenhower. Het effect daarvan op de aandelenmarkt viel echter enigszins tegen; in Wallstreet meende men blijkbaar,

dat de herkandidatuur van de President hierdoor nog niet gewaarborgd is.

Het grote slechte nieuws vormde uiteraard de mislukking van de conferentie met Indonesië en de eenzijdige opzegging van de Unie door dit land. In de loop der jaren zijn echter reeds zoveel Indonesische fondsen verhuisd uit de portefeuilles van soliede beleggers naar meer speculatief aangelegde houders, dat zelfs de thans dreigende verdere benadeling van de Nederlandse belangen geen stroom van aanbod deed losbreken.

Een speciale teleurstelling bracht de aankondiging van een onveranderd dividend door de Holland Amerika Lijn. De dividenden, die de meeste scheepvaartondernemingen aan hun aandeelhouders uitkeren, worden in beleggerskringen, in verhouding tot de behaalde enorme winsten, slechts als karige aalmoezen beschouwd. Voor verscheidene werven, bijv. de Schelde die als dividend ongeveer hetzelfde bedrag uitkeert als de netto-interessent gemaakt op buiten het eigenlijke bedrijf belegd kapitaal, geldt hetzelfde. Het streven naar een rechtvaardige verhouding tussen de beloningen voor alle bij de onderneming betrokkenen, de aandeelhouders daarvoor begrepen, zoals dat bij de moderne grote Nederlandse ondernemingen tegenwoordig valt waar te nemen, is (in tegenstelling tot bijv. de Verenigde Staten) hier te lande nog lang niet tot alle publieke n.v.'s verbreid.

Op de obligatiemarkt is de daling, samenhangend met de jongste discontoverhoging, reeds spoedig tot stilstand gekomen. Zoals uit onderstaande koersen blijkt, vond in vele gevallen zelfs een koersstijging plaats, hetgeen des te meer opviel daar de nieuwe discontoverhoging in Londen, gepaard gaande met een stijging van de lange rentestand aldaar, hier toch wel aandacht trok. De grote beleggers hier te lande zijn er echter ook goed mee op de hoogte, dat de band tussen geldmarkt en obligatiemarkt in ons land, waar de banken slechts weinig langlopende staatsobligaties aanhouden, losser is dan in landen als bijv. Engeland en Duitsland, waar zulks wel het geval is. De psychologische invloed van een verhoging van het officieel disconto op de politiek met name der institutionele beleggers is daardoor slechts beperkt van omvang

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	3 febr. 1956	10 febr. 1956	17 febr. 1956
Algemeen	.....	212,0	207,9	206,2
Internat. concerns	.....	269,9	265,4	265,5
Industrie	.....	162,4	158,8	158,7
Scheepvaart	.....	166,7	163,2	159,9
Banken	.....	164,4	159,6	157,2
Indon. aand.	.....	151,3	148,2	138,1
<b>Aandelen</b>				
Kon. Petroleum	.....	642	638	637
Unilever	.....	336½	328½	329¾
Philips	.....	330	322¼	320
A.K.U.	.....	317	307¾	312
Kon. N. Hoogovens	.....	293	280¼	291
Van Gelder Zn.	.....	271½	265½	265¼
H.A.L.	.....	216½	211	204½
Amsterd. Rubber	.....	128	125¼	109
H.V.A.	.....	139	136½	130
<b>Staatsfondsen</b>				
2½ pCt. N.W.S.	.....	78½	78½	78½
3-3½ pCt. 1947	.....	99½	98¾	98½
3 pCt. Grootboek 1946	.....	96½	96¾	96¾
3 pCt. Dollarlening	.....	95½	95½	95½
<b>Diverse obligaties</b>				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI	.....	100%	100%	100%
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	.....	97	96¾	96¾
3½ pCt. Philips 1948	.....	101½	100¼	101½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	.....	100%	100%	101¼
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	.....	97	96	95½

J. C. BREZET

Vele abonnees bestelden reeds een band voor het jaar 1955. Hun, die dit nog niet deden, doch er prijs op stellen zo'n band alsnog te ontvangen, wordt verzocht de in het nummer van 18 januari jl. bijgesloten kaart vóór 1 maart a.s. aan onze administratie toe te zenden of op andere wijze hiervan kennis te geven. Na deze datum kunnen geen bestellingen meer worden geaccepteerd. De verzending van de banden zal in april plaatsvinden.

Administratie:

KONINKLIJKE NEDERL. BOEKDRUKKERIJ

H. A. M. ROELANTS

Lange Haven 141 — Schiedam

vacatures

N.V. NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN

Bij de Dienst van Economische Zaken bestaat plaatsingsmogelijkheid voor enige

## JONGE ACADEMICI

Te vervullen zijn:

- A** enkele vacatures op in hoofdzaak commercieel gebied
- B** een vacature op in hoofdzaak statistisch terrein.

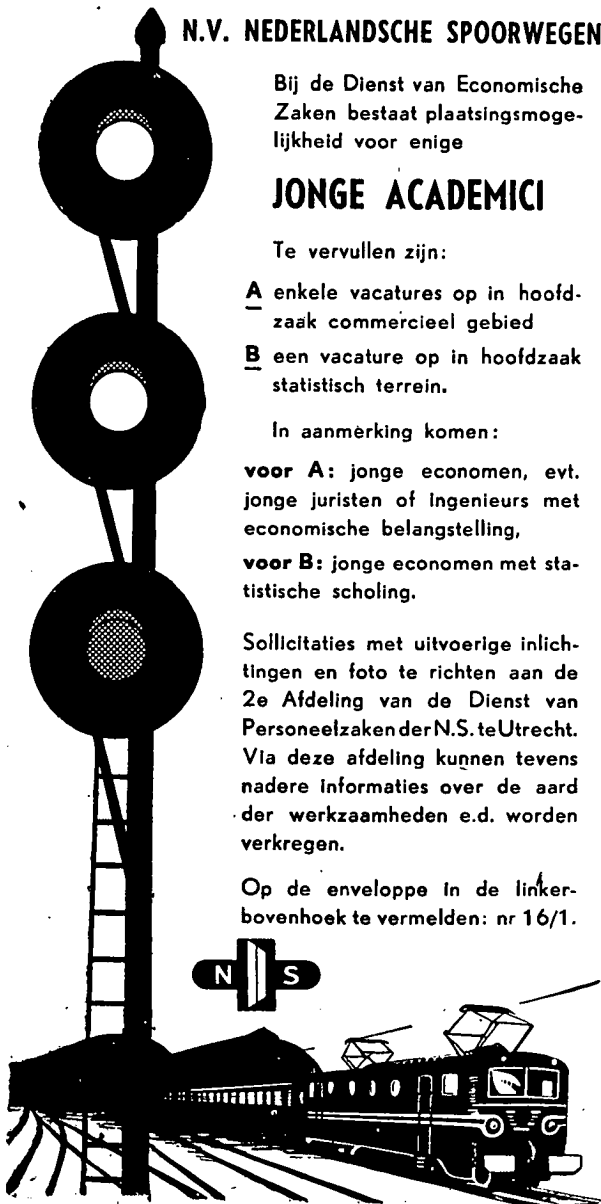
In aanmerking komen:

**voor A:** jonge economen, evt. jonge juristen of ingenieurs met economische belangstelling,

**voor B:** jonge economen met statistische scholing.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen en foto te richten aan de 2e Afdeling van de Dienst van Personeelzaken der N.S. te Utrecht. Via deze afdeling kunnen tevens nadere informatie over de aard der werkzaamheden e.d. worden verkregen.

Op de enveloppe in de linkerbovenhoek te vermelden: nr 16/1.



(Zie ook de vacatures op blz. II.)



**STALEN  
KANTOOR  
MEUBELEN**